

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 14. BŘEZNA 1934

Za Kč 2.—

Co máme na vybranou

RUD. PROCHÁZKA

Filmová diktatura v ČSR.

JIRÍ WALTER

Jak se měla narodit proletářská literatura

INGLMAYER

Emigrant Heine

HUGO SIEBENSCHNEIN

Technokracie československá

ING. DR. ZIMMLER

Prázdňá slova

KAREL POLÁČEK

Tvoří se prý nový režim — Postrk letadlem — Loyální zdražování — Politika a peníze
Katolíci a stavovství — Intelektuálové a strany — Anglie a Československo
Slovenské studentstvo nejde s českými fašisty — K literárnej afére zo Slovenska
Katolíci a stavovský stát

Velký revoluční stratég

a odvážný uskutečňovatel sociální teorie — tak se jeví vítězný vůdce ruské listopadové revoluce v knize

LENIN

OD JANA SLAVÍKA

Autor, mající k dispozici archiv a knihovnu ruské revoluce, největší v Evropě, pohřbívá tu mnohou legendu bolševickou i protibolševickou. HISTORICA, sv. II. 372 stran, 16 obrazových příloh. Brožované Kč 65.—, vázané Kč 80.—. U knihkupců. MELANTRICH

EDVARD VALENTA

NĚKOLIK LET

Básně. Brožované Kč 15.—

Dodá každý knihkupec a

FR. BOROVÝ-PRAHA

LIDOVÉ

LIST VAŠICH ZÁJMŮ

NOVINY

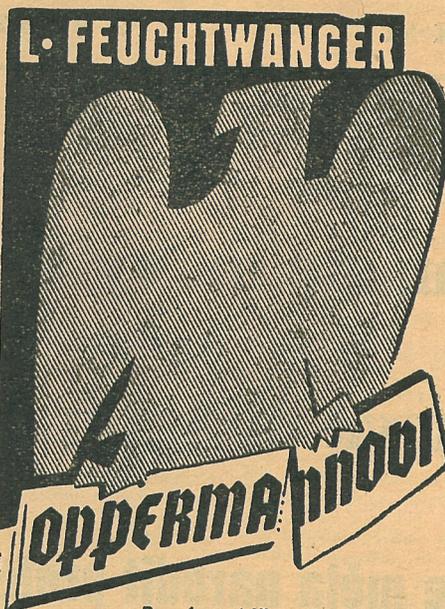
BANKOVNÍ DŮM

PETSCHEK A SPOL.

PRAHA II.,

BREDOVSKÁ 18

ADRESA TELEGRAMŮ: PETSCHEKOMP

Román o Německu našich dnů.
424 stran. Brož. 45 Kč, váz. 57 Kč.

Dodá každý knihkupec a

FR. BOROVÝ-PRAHA

OBSAH 10. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Nezapomínejme na Rusko. — Maďarská propaganda a co děláme my. — J. KOLÁŘÍK: Bojovník o stabilisaci. — JIRÍ WALTER: Filmová diktatura v ČSR. — ALEXANDER MATUŠKA: Historika ze slovenské literatury. — KAREL ČAPEK: Hledají se jistoty. — Zprávy z oposice. — Staviský a Nelson III. — Bauer-Doležal. — Vane nový duch. — Hranicáři o „národní“ politice. — Pohroma na Bílé hoře. — Curkanovič. — Mladým technikům. — Dvacetiletí o sobě. — Stavovský stát a slovenský svéráz.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 14. BŘEZNA 1934

ČÍSLO 11

Co máme na vybranou

Ve věci zbrojení je konečně třeba začít mluvit lidskou řečí. Ženevské terminologii, v přirozené snaze diplomatické neodkrývat baterie předčasně, se podařilo zatemnit otázku a otrávit širokou veřejnost do té míry, že se již nikdo v ničem nevyzná a národů zmocňuje se rozmrzelost s jakýmsi pocitem fatality: nedá se nic dělat, pod povrchem se to už připravuje, bude válka. Za rok, za dvě léta, za pět let? Či raději ihned? Vše je dnes možné a jedno je nutné: aby se lidé bili a aby se začínalo stále znovu v tom krvavém koloběhu. — Nemůže býti nic nebezpečnějšího, než takovýto sklon k fatalismu! Jakmile lidé nabudou přesvědčení, že nezbyvá, než aby se znovu bili, budou se bít, a třeba holými pěstmi. Jen docela zřetelné, bezohledné osvětlení situace a ukázání eventualit, které se nám podávají na této křižovatce, může nám ještě pomoci.

Oč jde? Na čem jsme? Odzbrojovací konference nebyla svolána za tím účelem, aby se sloužilo pokusu lidstva na dráze k vyšší humanitě. To třeba říci předem, poněvadž namnoze, zejména u nás, se považuje za soukromou záležitost pacifistů a cosi od základů neskutečného, co k ničemu vésti nemohlo a čeho nebude škoda. Velmi oblíbené jsou vtipy na ženevské delegáty, kterým narostou ve sy až k zemi, než se k něčemu dostanou, a povýšené porovnávání kontrastující skutečnosti stále nových děl, lodí, aeroplánů atd. s těmi věčnými řečmi a úvahami tam za zeleným stolem. Ale odzbrojovací konference měla od počátku a má hlavně dnes docela prostý a svrchovaně politický účel: rozhodnout, jestli Německo bude možno vřadit do mocenské soustavy světové či ne. Což znamená zároveň zodpovědět otázku, bude-li taková soustava vůbec vytvořena či nastane-li boj všech proti všem, nejprve ve formě závodů ve zbrojení, pak v docela přírodní podle zákona džungle.

Z války vyšlá vítězná koalice západních velmocí, která mohla poraženým a rozvráceným „ústředním mocnostím“ mír diktovat. Lépe řečeno byla by mohla, kdyby byla bývala zůstala při tvoření míru právě tak jednotná, jako byla ve vedení války. Ale tomu, jak víme, tak nebylo. Mírová konference byla od počátku (ač Německo vůbec nebylo přizváno) immobilisována základním rozporem spojenců o tom, jak zřídit mír správný a trvanlivý. Tvrdá a chladná francouzská logika narážela na volný anglosaský pragmatismus. Snaha omezit a stlačit německou sílu, srážela se se snahou poskytnout Německu příležitost k přerodu a pokojné spolupráci s ostatními. Ale již tenkrát byl za tím rozpor mocenský. Anglie a Itálie nepřály si, aby Německá vojenská hegemonie nad kontinentem byla prostě nahrazena francouzskou, a Amerika, představovaná Wilsonem, sdílela tutéž obavu z důvodů ideologických. Tak se stalo, že mír byl dílem kompromisu, který zápas přenáší jen na další

příležitosti, vyžaduje neustálé obnovování v nekonečných konferencích a na zvláště k tomu účelu zřízeném fóru Společnosti národů, která není vlastně nic jiného, než taková permanentní konference k provádění, udržování a tudíž i opravování míru.

Ale toto ryze pragmatistické východisko, příkládající Společnosti národů úkol pokračovatelky mírové konference na nekonečném díle míru, utrpělo ihned těžkou ránu. Senát Spojených států severoamerických desavuoval svého presidenta a odmítl účast na tak obtížné a odpovědné práci, která přinášela s sebou nebezpečné zápletky, jichž Amerika neměla nikterak zapotřebí. Evropané odpůrci (odpůrci v názorech i v zájmech) octli se sami mezi sebou bez vyrovnávacího a do značné míry určujícího vlivu Ameriky. To musilo mít demoralizační vliv na Německo a deprimující na Francii. Němci viděli, jak ta drtivá fronta, která je přemohla, se rozpadla, a Francouzové zase, jak jsou nyní odkázáni jen na své vlastní síly. Tím se dostali všichni od počátku do falešného, neupřímného poměru k tomu míru, který beztak nebyl z jednoho kusu, a jehož realizování, praktikování bylo docela jinak myšleno, než se to jevílo nyní, když spočíval jen na nezbytně dočasné převaze vojenské moci, čerpané z vítězství jedné strany a z porážky druhé — při čemž však ta vítězná strana se nyní povážlivě proměnila, zúžila. Byla to vlastně jen Francie se svými menšími spojenci, která byla nucena vystupovat tím přísněji, čím více cítila své oslabení. Naproti tomu Němci pustili se tím úporněji do sabotáže míru, ježto cítili, jak boj se stal nerovným a že jde jen o to vydržet.

Zápas trval patnáct let. Patnáct let držela Francie takřka sama větší a silnější Německo při zemi. Anglie, a pak stále zřetelněji Itálie, pomáhaly mu vstávat. Nemohly být tak slepé — vždyť tu jde o nejstarší a nejzkušenější i nejprohnanější diplomacie světa — aby nevěděly, že vzkríšené Německo bude zase jednou nebezpečné i jim, a dnes to pozoruje už Itálie velmi citelně v Rakousku, a Anglie pocítí to brzy ve zbrojení na moři a ve světě koloniálním, ale to jim nevadilo a nevádí, poněvadž jsou přesvědčeny, že Německo věčně při zemi držeti nelze, a že tím stupňováním tlaku stupňuje se tam i vnitřní napětí, které vedlo již k tomu úžasnému zjevu hitlerovské nacionální mystiky, zachváťivší 65 milionů lidí, a vedlo by zanedlouho jistě ke katastrofálnímu výbuchu. Odchod Hitlerův ze Ženevy, který dosáhl frenetického souhlasu celého národa, byl zřejmým znamením věcí příštích.

Dnes jsme tedy dospěli k místům, kde není již vyhnutí, kdy nutno učinit neodvolatelná, všechnu budoucnost určující rozhodnutí. Co chtějí Němci, a jaké následky by mělo, vyhoví-li se jim či nevyhoví-li se jim? Chtějí úplnou rovnost v právu na výzbroj, takže by dostali ihned všechny ty zbraně, na jejichž zrušení se v do-

hledné době vůbec nepomýšlí, t. j. tak zvané z b r a n ě d e f e n s i v n í, jež nepostačují zdolat stálá opevnění: děla středních kalibrů, tanky do šesti tun, protiletadlovou artilerii a stihací letadla. Ostatní zbraně mohly by si státy vysoko vyzbrojené prozatím (asi pět, šest let) ponechat, pak by postupně se musily buď odbourávat, nebo by Němci nabyli na ně právo rovněž. — Anglie a Itálie jsou ochotny těmto požadavkům vyhovět, poněvadž jednak už stejně nevěřily, že by Německo mohlo zůstat odzbrojeno až na úroveň předepsanou smlouvou versailleskou, když celkový stav světa nevypadá na to, že by druhé státy mohly se jí přiblížit se shora zmíněným snižováním zbrojení, jednak proto, že tak zachráni aspoň princip omezení pevných poměrů mezi výzbrojí jednotlivých států, a tedy klid a kontakt, kdežto nezdar konferenčních prací znamená rozpoutání divokého a zhoubného konkurenčního zbrojení po celém světě.

Je tu ovšem právní námitka, že po rozchodu konference vstoupí přece prostě v platnost zase docela striktní ustanovení mírové smlouvy, podle něhož německé zbrojení zůstává omezeno na 100.000 mužů říšské obrany s lehkou polní výzbrojí, čímž i ostatní státy pozbývají důvodů dále a výše zbrojit. Ale každý ví, že skutečnost se již dávno odchýlila od tohoto stavu, a že přinucení Německa k návratu předpokládalo by použití násilí, a to by znamenalo zase, při dnešním stavu německých myslí, rozpoutání nejšílenější války. Kdyby všechny státy, jež podepsaly mírovou smlouvu, chtěly trvat na obnově versailleského stavu a důsledně proti Německu zakročit, byl by ovšem jeho odpor dříve či později zlomen a říše rozbita. Tím bychom se však — bůhví po jakých peripetiích — dostali zase jen tam, kde jsme už byli v roce 1919! Anglie, Itálie ani Amerika si nepřejí zničení Německa a instalování francouzské převahy na kontinentě! Chceme-li se tedy vyhnout politickému petitio principii, musíme takovéto úvahy, založené právě na neskutečných, docela ideálních představách, předem vyloučit. Anglie a Itálie nešly by do preventivní války proti Německu, ani kdyby nebylo té hrůzy z jejího rizika materiálního i mravního. Proto už i některé státy Francii zvláště blízké, učinily pro sebe praktické závěry z této situace: Polsko dohodlo se s Německem zvláště, a belgický ministerský předseda učinil prohlášení v tomtéž smyslu přímo v předvečer ohlášené už záporné odpovědi Paříže Londýnu, aby zadržel neopravitelné.

Znamená to, že tedy máme prostě dát Německu absoluci za všechna jeho přešlá provinění, legalizovat jeho ozbrojení a ponechat mu volnou dráhu, tedy zkrátka kapitulovat před jeho násilím, jeho vzpourou? To naprosto ne! Jde naopak o to, aby napříště si Němci už nemohli dělat, co by chtěli, aby ztratili tu oporu mimofrancouzského mínění, které buď s nimi sympatisovalo, nebo aspoň jejich jednání tolerovalo, shledávajíc je za daných okolností pochopitelným. Jde o to, sjednat obecně platnou konvenci, která by nepředepisovala odzbrojení jen jednomu státu a nepředvíдалa kontrolu jen pro jeden stát, nýbrž stejně pro všechny. Touto konvencí bylo by německé zbrojení regulováno rozumným způsobem

v poměru ke zbrojení států ostatních, a bylo by pod stálou, automatickou, účinnou kontrolou, poněvadž by byla provozována mezinárodními komisemi, vysílanými na místo, a to nejen cizími do Německa, nýbrž také německými do ciziny. Byli bychom na tom zkrátka všichni stejně, nikdo by si nemohl stěžovat, nikdo by nemohl nic zatajovat. Dlouho byla potíž v tom, že anglosaská pýcha nepřipouštěla, aby se pochybovalo o slovu gentlemanů a dělaly se u nich nějaké domovní prohlídky, ale pak uznali, že se nelze vymkat obecnému pravidlu. Princip kontroly takto pojaté a uplatněné přijal i Hitler. Jediná otázka zbývá nedořešena: co by se stalo, kdyby kontrolní komise zjistila, že některý stát porušil úmluvu a začíná zbrojit nad míru, ale je jasno, že ve vlastním zájmu nemohli by si to druzí nechat líbit, a kdyby tu bylo s naší strany dosti dobré vůle přijat takovouto regulaci zbrojení, bylo by možno koncentrovat se na otázku kontroly a sankcí a dospět i zde k uspokojivému výsledku. Zajištění platnosti obecně přijaté a zachovávané odzbrojovací konvence je něco docela jiného, určitějšího a pochopitelnějšího, než zajištění sporného a choulostivého statu quo, jež Francouzové od Angličanů a Američanů až dosud žádali.

Situace ženevského problému, třebaže zatím nemůže jíti o žádné zbrojení, nýbrž jen o omezení a nanejvýš o snížení zbrojení, není tedy nikterak beznadějná, nehrozí žádné bezprostřední porušení míru a při správné politice možno dospěti k jeho zabezpečení na mnohá léta. Správná politika je však dnes jen taková politika, kterou mohou a chtějí provozovat současně všechny státy za mír odpovědné a na jeho zachování interesované, poněvadž sám žádný na to nestačí.

Rudolf Procházka

poznámky

Tvoří se prý nový režim.

Politický cíl národně demokratické opozice rýsuje se čím dál tím zřetelněji: dostat z vlády Němce a „marxisty“ a sestavit vládu „národního soustředění“. Protože taková vláda není možná bez agrárníků, jsou národní demokraté v znatelných rozpacích nad odmítavým stanoviskem této strany. „Venkov“ si vůči přáním národní demokracie vede velmi rozumně. V sobotu 10. března napsal, že naše demokracie musí býtí syntésou lidových hnutí, a vložil národní demokracii velmi zřetelně, že ona takovým hnutím není, nýbrž jen politickou stranou, zahalující diktaturu finančního kapitálu. Kdyby ještě s úvodníky „Venkova“ byly vždycky v souladu také jeho vnitřní lokálky a poznámky, měli bychom k spokojenosti o důvod víc.

Když poslanec Hudec opustil národní demokracii, sešlo se rychle předsednictvo Národního sdružení (národně demokratické odborové organizace dělnické) a vyloučilo jej také. Postavili se tam proti tomu dva funkcionáři, kteří vykládali, že odborová organizace je na politické straně nezávislá. A ejhle, byli svých funkcí zbaveni i oni. Bude dobře zapamatovat si tuto událost pro chvíli, až národní demokraté budou zase psát o zpolitísování odborového hnutí, jako onehdy psali o zpolitísování družstevnictví.

„Národní listy“ pilně ujišťují, že jejich strana je i v opozici nezlovně věrná demokracii. S tím však divně kontrastuje jejich neskrývané zalíbení v tom, co se dělo v Itálii, Německu

a Rakousku. „Národní listy“ tomu říkají „triumf myšlenky nacionalismu nad myšlenkou neživotné a utopické mezinárodní demokracie“ (viz číslo z 3. března). Jsou-li tímto triumfem nacionalismu nad demokracií nadšeny a při tom též demokracii slibují věrnost, je to — mírně řečeno — veliký zmatek.

O poslanci Františku Ježkovi kolovala pověst, že je jedním z rozumných národních demokratů. Přesto mu ani všechen jeho rozum nezabránil, aby také on nevolal po novém politickém režimu a nebořil proti „dnešnímu systému“. „Dnešní náš politický systém,“ píše v „Národních listech“ 8. března, „není demokracie. Je to systém vlády politických stran.“ „Venkov“ mu na to právem položil otázku, co tedy doporučuje místo systému politických stran. Jasně je jenom tolik, že posl. Ježek volá po novém volebním řádku. Jenže zapomněl říci, po jakém. A zbaví nás snad nový volební řád „systému politických stran“? Strany přece zůstanou, i když se budou volit podle jiného pravidla. Tyto nejasnosti dobře ukazují, jak národní demokracie nemá pro opozici ani za mák programu a jak se jen chytá agitacních hesel, která vidí viset ve vzduchu a o nichž se domnívá, že by mohla nějak působit.

Tento zbytek mladočešství o sobě teď předstírá, že je předbojníkem úplného přetvoření našeho politického života. Ale už jeho názvosloví (na př. slova „systém“, „marxismus“) ukazuje, odkud svoje reformní záchvaty (plány to nemůžeme nazvat) čerpá — z fašismu. Všecky fašismy až dosud začínaly agitací proti politickým stranám. Národní demokraté při své herostratovské náladě už ani nemyslí na to, že by jejich strana ve fašistické potopě zmizela také, kdyby se jim opravdu podařilo ji rozpoutat. Ostatní strany učiní dobře, když si pořádně promyslí, jak této agitaci čelit. Politická zpítomelost dostupila už takového stupně, že ani dokonalý nesmysl není radno podceňovat. Proti politickým stranám měli námitky i opravdoví demokraté, kteří přece teď nemohou jen tak obrátit a hájit strany i s jejich nectnostmi. Strany by si měly situaci ulehčit samy tím, že by se odhodlaly k přiměřeným reformám.

Z. S.

Postřk letadlem.

Již dávno nebyli v Moskvě tak příjemně překvapeni, jako v pozdní odpoledne 27. února, kdy sovětská zpravodajská kancelář obdržela dvouřádkovou anglickou depeši Reuterovu, laconický oznamující, že Dimitrov, Popov a Taněv, tito nejmladší sovětské občany, jsou na cestě z Berlína do Moskvy, a sice normálním letadlem společnosti Deruluft. Byly ihned telefonicky učiněny výtky sovětskému velvyslanci v Berlíně, že samo zavčas neoznámilo odjezd bulharských komunistů do SSSR, ale tyto výtky musily býti ihned odvolány, poněvadž velvyslanci, ač za posledních týdnů několikrát intervenovali u berlínského zahraničního úřadu ve prospěch osvobození sovětských příslušníků Dimitrova, Popova a Taněva, nebylo ani slůvkem vyrozuměno o tom, že osvobození obžalovaní z procesu lipsko-berlínského jsou vypovězeni z Německa a postřkem, snad v dějinách této instituce poprvé tak komfortním způsobem jako je letadlo, dopravováni nejen na hranice jejich nové vlasti, nýbrž až k jejím srdci, do Moskvy.

Mezitím Dimitrov s druhy letěl nad východním Pruskem. Několik hodin před tím, za časného rána byli vyzváni, aby sbalili své věci; byli dopraveni na letiště v Tempelhofu a po anulování platnosti jízdních lístků normálních pasažérů a jejich vysazení z letadla byli posazeni sami do prázdné kabiny se stručným podotknutím, že se letí do Moskvy. Poněvadž měl to býti postřk co nejrychlejší, nebyli ani nikomu úředně předáváni, a teprve v Královci, když již měli se odlepiti od německé půdy, bylo jim pohraničním agentem tajně policie německé, Hellemerem, připomenuto, aby i ve SSSR byli k Německu objektivní a nereferovali o něm „schweineisch“. Dimitrov, dosud stále skeptický k osudu svému i svých druhů, nemohl ani zde, kdy ruka tajného policisty jej fakticky již vystrkovala z třetí říše a postřkovala do SSSR, zabrzdit svůj temperament a prohodil tedy: „Zajisté, já budu velmi objektivní. Nemohu však skrýti své živé naděje, že budu zase jednou v Německu, a to jako host německé vlády sovětské!“ S těmito slovy byl postřk letadlem proveden.

Zatím Moskva, nevědouc vlastně oficiálně a přesně, kdo jsou oni tři cestující, kteří z Královce letí přímo směrem na Kremel bez obvyklého zastavení ve stanici Velikija Luki, chystala se přec jen k improvizovanému přivítání. Aerodrom „Říjnové revoluce“ není sice daleko od města, ale přec jen přilet letadla o celou hodinu dříve než obvykle, vnesl do uví-

tací improvizace zmatek. Půlhodiny před přiletem, kdy na letišti zářila do noci neonová obrovská písmena „Moskva, Moskau, Moscou“, nebylo na letišti kromě několika oficiálních osobností, majících přímý vztah k letišti, téměř nikoho. Dvacet minut před přistáním dostavili se však zástupci komunistické internacionály Manuľskij, Knorin, Hekkert, Lozovskij, Šmeral, Jaroslavskij, zástupci Ústředního výboru komunistické strany a zástupce civilního letectva, Unšlicht. A jen deset minut před tím, než letadlo naposled zakroužilo před přistáním nad polem historické pláně Chodynky, ozvaly se veselé zvuky pochodu a na aerodrom se vysypaly tisíce dělníků z nejbližších továren západní moskevské periferie, zejména z blízkých železničních dílen, prapory a transparenty, zbylymi ještě z nedávne manifestace na počest XVII. sjezdu komunistické strany. Když se letadlo dotklo země a v jeho dvířkách ukázala se vlasatá hlava Dimitrova, stálo vše již připraveno k přijetí tak okázalému, jakého se v Moskvě dostává jen nejjazznějšímu hostům.

Hřměla Internacionála, hřměly výkřiky z tisíců hrdel a tři Bulhaři, mdlí námahou celého roku i posledních hodin, tiše přijímali tento hold. Nežádali ani ihned odpočinku a ještě tentýž večer objevili se před více než sto sovětskými i zahraničními novináři, mezi nimiž chyběli ovšem zástupci usměrněného tisku německého. Výklad, vedený německy i rusky, byl oživen sty dotazů a prostoupen jedinou červenou nití: Kdyby nebylo světové kampaně tisku a pokrokové veřejnosti vůbec, nebyli by neodsouzeni, avšak neosvobozeni Bulhaři nikdy vyšli z berlínského vězení tajně státní policie. Nebyli v něm sice týráni a moření hladem nebo přímo tělesnými mukami, jak se jich na to často dotazovali návštěvníci, ale což pak je možno vyjít po delší době tělesně nezlomen z takového prostředí, jako jsou berlínské politické kasematy? Největším vzrušením pro tyto uvězněné komunisty, kteří na zapálení říšského sněmu neměli podílu, byl, jak Dimitrov zdůraznil, obsah tajného lístku, který jim byl poslán berlínskými komunistickými dětmi a zněl: „Žije se nám velmi těžce, ale jest na světě Moskva!“ Okolnost, že i pro tři Bulhary „jest na světě Moskva“, vedla je k přesvědčení, že přec jen jednou budou propuštěni, přes všechny hrozby ministerského předsedy Goeringa.

Tak skončil první postřk letadlem, jako závěr světové tragédie, jejíž poslední tečkou zůstává ještě Torgler. J. E. Šrom

Loyální zdražování.

Dr. Hotovetz dokazoval onehdy ve své přednášce, konané v České společnosti národohospodářské, že jsme ménovým opatřením učinili krok ne příliš šťastný. Ale stal se, a nedá se již odčinít. Dlužno se tedy s ním smířit. „Ať v právu, či krivdě, jde o mou vlast“, cituje Dr. Hotovetz anglickou zásadu, a nemůže než neschvalovati rozhodnutí národní demokracie, která z rozmrzelosti nad porážkou svého názoru odešla z vlády. Škoda, že tato strana, resp. její vůdcové nedovedou uvažovati tak zdravě, jako Dr. Hotovetz, který smíruje se s hotovou věcí a, nepochybujeme o tom, že celou svou autoritou bude podporovati snahu vlády, vybědnouti z tísne. A úkol ten nebude snadný. „Loyální“ opozice národní demokracie bude velmi tvrdým orůškem, o něž si vláda trochu ubrousí zuby. Jest jen doufati, že je má dobré. Zdá se však, že národní demokracie, tak úzkostlivě střežící myšlenku národní až do těch hrdel, nikdy si ve své historické sentimentalitě neuvědomí, jaké podvatné činnosti, namířené, doufejme bezděky, proti nejvlastnější základně našeho státu se dopouští, jestliže vyvolává v širokých vrstvách desorientaci a neklid, od něhož k panice bývá někdy jen malý krůček. Kdo svým povoláním je odkázán na těsný styk s našimi obchodními kruhy, ohánějícími se svatými odkazy našich národních velikánů, jen stěží se ubrání nepřijemnému pocitu, od něhož není daleko k docela obyčejné mořské nemoci, když na druhé straně vidí svorné náběhy těchto našich vlastenců, zabít dvě mouchy jednou ranou: pokud možno něco z ménového opatření vytěžit a zároveň při tom posloužit vlastenecké opozici v její snaze vyvolat zmatek v myslích širokých vrstev, které ve složitých otázkách národohospodářských se pochopitelně nevyznají. Nepochybujeme ovšem o tom, že jsou mezi obchodnictvem výjimky, ale obáváme se, že jen potvrzují pravidlo.

Potěšilo nás proto v těchto dnech oficielní ujištění naší vrcholné obchodnické organizace, že obchodnictvo je rozhodnuto nezvyšovati bezdůvodně cen, neboť je daleko toho, využívat dnešní hospodářské tísne k požadování nepřiměřených neb neodůvodněných cenových přírůzků. Jest se však při tom obávat, že pojem bezdůvodnosti neb odůvodněnosti bude vykládán trochu široce. Aby v tom ohledu nebylo „bezdůvodně“ hřešeno, přináší „Obchod“, orgán zmíněné organizace, jakýsi výčet, ovšem bez záruky za správnost, těch nejdůležitějších

typických případů, kdy zvýšení cen bude odůvodněno. Tomuto výpočtu nelze upřít logiky, neboť uvedené v něm případy eventuelního zvýšení cen předpokládají změněnou kalkulační základnu, jednak v důsledku vzestupného pohybu cenového na světových trzích, případného zvýšení cla, daní a dávek, dopravních sazeb, dále zvýšení mezd a zejména nájemného z obchodních provozoven při postupném rušení ochrany nájemníků, nebo při přestěhování z provozovny chráněné do provozovny ochranně nepodléhající atd., a jednak vzhledem k poklesu kursu naší koruny v cizině. Proč však je nutno předpokládati hned všechny metly boží, když není přece žádné příčiny k podobným obavám? Není to tak trochu malování čerta na zeď v intencích „loyální“ oposice? A konečně, proč by mělo mít na př. zrušení ochrany nájemníků vliv na kalkulaci prodejních cen, když už dnes máme nespočetné množství obchodních podniků v nových domech, nepodléhajících ochraně, kde zboží lze dostat za stejnou cenu, jako v obchodech, majících své provozovny v domech chráněných? Je to jen důkaz toho, že dosavadní prodejní ceny tuto zvýšenou režii snesou. Podniky v chráněných provozovnách mají prostě o to větší zisk.

Pokud jde o pokles naší koruny v cizině, je tento důvod u zboží dováženého z ciziny, resp. placeného do ciziny po 17. únoru t. r. jaksí zcela na místě. Prof. Engliš s touto okolností ostatně počítal, ale připouštěl zvýšení cenové hladiny jen o nějaká 2—3%, ježto podle jeho názoru jsme v důsledku deflačního zhodnocení koruny kupovali zboží i suroviny v cizině pod světovou cenou. Přihlédneme-li namátkou k některému druhu dováženého zboží, vidíme, že vzestup kursu devis o 20% projeví se v prodejní ceně dotčeného zboží na spotřebitele zdražením poměrně nepatrným. Markantní je to na př. u čaje, kde levnější druhy kupujeme v cizině asi za Kč 10.— za kg, takže nyní po vzestupu devis o 20% bude činití nákupní cena těchto druhů Kč 12.—. Naproti tomu prodejní cena u nás pohybovala se dosud okolo Kč 100.—, takže dvoukorunový rozdíl v nákupu projeví se v konečné prodejní ceně zvýšením toliko o 2%. Obdobně je tomu i u jiných druhů dováženého zboží s tím rozdílem, že zvýšení v konečné prodejní ceně kolísá podle toho, jak velké je rozpětí mezi nákupní cenou zboží v cizině a cenou u nás v drobném prodeji. Také dovoz surovin ze zvýšeného kursu cizích platidel vylučuje snad zdražení hotového výrobku o celých 20%, jak se to lehkověrnému občanu se všech stran našeptává, ježto hodnota surovin participuje na konečné prodejní ceně jen určitou částí, vedle mezd, režie výrobní a prodejní, jakož i zisku továrny a režie a zisku obchodníka. Činí-li tedy hodnota dovážené suroviny v konečné prodejní ceně na př. 30%, může se projevit vzestup cizích platidel v této konečné ceně nejvýše 6²/₃%. To zdá se býti zcela jasně. Překvapuje proto poněkud, čteme-li ve zmíněném již orgánu v souvislosti s odůvodněním zvýšení cen následkem vzestupu kursu cizích platidel, starostlivou úvahu, jak v mnohých případech bude těžko, ba přímo nemožno rozlišiti ve skladu zboží staré od nového a podle toho upravit prodejní cenu. Leckterý obchodník si prý vypomůže tak, že odhadem stanoví, kolik zboží je asi nově koupeného a tudíž dražšího a konečnou prodejní cenu podle toho upraví; má-li prý na př. polovici zboží starého a polovici nového, zvýší prodejní cenu, jež pochopitelně musí býti jednotná, nikoliv o 20%, o něž nakoupil nové zboží dražší, nýbrž jen o 10%, čímž docílí pravděpodobného průměru skutečné ceny. Nemusíme se tedy obávat, že by snad ke zdražení nedošlo, nebo že by přišlo opožděné.

Maně si připomínáme nedávnou ještě dobu, kdy americký dolar poklesl o celých 33%, ale nepamatujeme se, že bychom byli četli podobně starostlivou úvahu o tom, jak postupovati při snižování cen zboží, dováženého za dolary. Naopak tehdy seděli t. zv. oprávnění dovozeři (a jiných devisové řízení neuznávalo) skromně v koutku a jen pro domo se těšili z té nečekané kalkulační úlevy, aniž by považovali za vhodné, sděliti svou radost s širokou říší spotřebitelů. Ostatně snad se mylíme. Není možná vyloučeno, že pokles dolaru se projevil ve snížení cen velkoobchodních, ke konsumentu se však už nedostal. Patrně těch 33%, ušetřených v původním nákupu se v konečné prodejní ceně, javilo tak nepatrným procentem, že se někde v kalkulaci prostě ztratilo. Jde-li však o opačný proces, třeba jen s 20% zdražením cizozemského nákupu, nesmí býti konsument o nic zkrácen. Ať ví, co je to sahat na Rašínův odkaz.

Merkantilos.

Politika a peníze.

Ve „Venkově“ čteme, že národní demokracie má deset poslanců, ale že její váha ve finančních věcech byla taková, jako by jich měla 151. Má tím býti řečeno, že národní demokracie, třebaže jest frakci tak malou — a ještě politicky rozvrácenou — má větší vliv, než ostatní strany vládní dohromady. Jest

pravda, že národní demokracie má větší politický vliv, než to odpovídá počtu jejich poslanců a senátorů. Jest to na př. i tím, že velká část byrokracie jest organizována v této straně. Kdo má na své straně větší kus administrativy, má i daleko větší vliv ve státě. Dokud administrativa státu bude v rukou, které se rozcházejí s politickým rozvrstvením národa, budou mít ty strany, které mají velký počet hlasů, ale malou část administrativy na své straně, ve svých rukou jen část oné moci, která by jim patřila podle hlasovacího lístku. To není nějaké volání po vládě politické legitimace ve státních úřadech. Tyto legitimace tam nadělaly mnoho škod a byly to často legitimace té strany, která proti těm legitimacím tak brojí: národní demokracie. Velký vliv národní demokracie nevyplývá z politických schopností této strany. Její vliv jest dán tím, že za ní stojí Svaz čsl. průmyslníků a Živnostenská banka. Čím větší jest účast lidových mas na řízení státu, tím více jest nucen průmysl a bankovní kapitál se angažovati politicky, chce-li udržovati status quo. Kdyby průmyslnické organizace a banky měli přímo hledati mezi voliči lidi, kteří by byli ochotni hájiti jejich zájmy, dostali by nejvýše několik mandátů do městských rad. Nelze voliti cestu přímou a proto se volí cesta nepřímá. Předstírají se věci a zájmy, kterých není. Předstírají se zájmy národní. Z posledních let jest známa celá řada případů, ukazujiících, jak průmyslový a bankovní kapitál investoval celé desítky milionů pro získání veřejného mínění. Lze se domnívati, že náš průmysl a naše banky svých volných prostředků používají jen ke krásné podpoře Ústřední Matice školské nebo Národní Jednoty Pošumavské? Chceme-li — na př. — zjistiti, kdo u nás budoval fašismus, stejně jako kdo u nás budoval hakenkreuzlerské organizace, nesmíme viděti jen lidi, kteří děkovali Pánu Bohu za fašismus, ale musíme se také ptáti, kdo tento fašismus a naše hakenkreuzlerství u nás platil, finančně vydržoval. Sotva by se ukázalo, že to byl malý český člověk. Bylo by dobře, jednou se zeptati národní demokracie, odkud má příjmy na svoji agitaci. Z drobných příspěvků členských nemůže udržovati svůj stranický aparát, jeden z nejdražších u nás. Udržuje-li co národní demokracii, není to její myšlenkový fond. Čteme-li, že národní demokracie má ve finančních věcech vliv za 151 poslanců, tam, kde má jen deset poslanců, není to tím, že jeden poslanec národně-demokratický by vydal za 15 jiných. Příčiny vězí jinde. Jedno východní přísloví říká: pes, který má peníze, jest pan pes.

V. G.

Katolíci a stavovství.

V třetím čísle katolického „Akordu“ nacházíme tato slova o stavovství:

„Všimáme-li si bedlivěji toho, co se o stavovském systému mluví a píše, zarazí nás velmi brzy fakt, že všichni ti lidé, kteří o stavovství vykládají, zůstávají nám jaksí příliš dlouho dlužni odpověď na dvě kardinální otázky: jaké možnosti má stavovská myšlenka a jak by asi vypadala její realizace v tomto státě.

Máme důvodné podezření, že si naši lidovci, kteří z českého tábora (mimo fašisty) jediná se stavovskou myšlenkou sympatisují, představují funkci stavovství až příliš jednoduše: zaveďte stavovský systém a jsme ihned venku ze všech útrap, starostí a béd! Řešení je zde! Podíváme-li se naproti tomu do zemí, kde stavovský systém realizován jest, shledáme, že se tam ani zdaleka nepřikládá korporativismu takový význam jako u nás: ať nám nikdo neříká, že korporativism je vůdčí myšlenkou italských černých košil; nikoli, tou je politická ideologie fašismu a korporativism je pouze jednosměrným výrazem jeho působivosti. Právě tak v Německu není stavovství vůdčí ideou (tam je konečně věcí dosti podružnou) — nýbrž hakenkreuzlerství a nelze-li jinak — tedy rasism. A není možno tvrdit ani o Rakousku, kde jinak stavovství hraje velmi důležitou roli, že by tam bylo tím, čím není jinde.“

Vítáme tento projev, protože ukazuje, že i mezi katolíky se najde reálné nazírání na agitaci se stavovstvím, v níž si teď libuje Staškovo křídlo lidové strany. Je třeba ještě dodat, že „Akord“ se proti stavovství nestaví nesmiřitelně.

Také bychom chtěli katolíky upozornit, že by se velmi snadno mohli ve stavovství zklamat. Není nikterak jisto, že by jejich zájmy vyšly ze stavovské reformy nepoškozeny. Kdyby k nějaké takové reformě mělo u nás dojít — čemuž však nevěříme — navrhuje, aby nejdříve ze všeho byl zřízen stav katolických páterů, jemuž by byla svěřena péče jen o to, co se tohoto povolání bezprostředně dotýká, t. j. o kongruu, o monstrance, procesy, zvonění a modlení. Jiné otázky, jež zpravidla katolický klerus velice zajímají, případly by stavům jiným, tedy na příklad školy učitelům, církevní statky sedláckům atd. Když stavovství, tak doopravdy!

Z. S.

Intelektuálové a strany

Zpráva o činnosti čl. soc. dem. strany dělnické za r. 1930 až 1932 přináší i trochu materiálu, který objasňuje poměr intelektuálů k politickým stranám a k politickým stranám.

Celkem měla soc. dem. strana dělnická 194.857 členů. Z tohoto počtu tvoří

dělníci a dělnice	115.719	59.39%
veřejní zaměstnanci	22.236	11.41%
soukromí zaměstnanci	8.479	4.35%
samostat. výděl. činní	14.246	7.31%
intelektuálové	4.678	2.40%
jiná povolání	29.499	15.14%

Podle tohoto obrazu tvoří intelektuálové jen 2.40% členstva v této straně. Jest to číslo malé a nelze se diviti, čteme-li ve zprávě několik trpkých vět, adresovaných intelektuálům, které je dobře uvést i proto, že uvádějí, koho zpráva za intelektuály počítá:

„Zvláštní pozornost třeba věnovati intelektuálním vrstvám našeho obyvatelstva. Také v tomto směru, byť bychom i zaznamenávali určitý zisk, nemůžeme býti spokojeni s dosaženými výsledky... Na celkovém počtu intelektuálů ve straně podílejí se učitelé a profesori 2617 členy, právníci 362, lékaři 476, inženýři 333, redaktori 143, umělci 80 a studující a j. 667 členy. Uvážíme-li od let konanou a úspěšnou práci strany ve prospěch těchto vrstev a zejména pak pro osvobození školy a učitele, zaráží zajisté, že z několika desetitisíců příslušníků tohoto stavu pouze nepatrná část jest v našich řadách. Ale ani aktivní účast ostatních intelektuálních stavů v řadách strany není takového rozsahu, jak bychom mohli právem očekávati. Slyšíme někdy ze řad intelektuálů, ovšem nikoliv straníků, slova podivu a někdy i slova lítosti nad odklonem obecného lidu od intelektuálních vrstev národa. Nespočívají snad příčiny tohoto zjevu také trochu v tom, že příslušníci těchto vrstev se poněkud vzdělali lidu? Tím ovšem nemáme na mysli intelektuály, příslušníky strany. Ale snad i oni ve svém okolí by mohli zvýšenou měrou poukazovati na nutnost úzkého styku intelektuálů zejména s lidem pracujícími a na společné úkoly. I my musíme v této příčině podrobiti revidi dosa- vadní naši práci a odstraniti případné nedostatky a zvláště pak adresovati do řad intelektuálů, kteří na periferii socialistického hnutí velmi mnoho o socialismu a politice strany diskutují, aniž by uznali za svoji povinnost býti také jejími aktivními pracovníky, připomínku, že jsou nám sice milé všechny rady i případné projevy sympatií, ale přesto že je žádoucí, aby péče o provádění opravdové politické práce nebyla ponechávána jen na bedrách dělnictva. Každý, tedy i příslušník intelektuálních vrstev, může najíti ve straně uplatnění a podepření. Jest jen třeba přijíti s opravdovou dobrou vůlí a přiložiti ruku k společnému dílu.“

Je potřeba nejprve si položit otázku: kdo jest intelektuál? To jest pojem velmi pružný, kaučukovitý. To poznáme, když se pokusíme poraditi s naučnými slovníky. „Masarykův slovník naučný“ říká:

„Intelektuál, vzdělanec, ale vl. ten, kdo se žíví jen duchovní prací a nemá smyslu pro potřeby životního boje.“

To jest definice velmi záhadná; líčí nám intelektuála skoro jako polovičního člověka — žíví se jen duchovní prací — a staví nás před otázku, co myslił autor, když napsal, že intelektuál nemá smyslu pro potřeby životního boje. — Lépe nám to řekne Ottáv slovník naučný (nové doby):

„Intelektuál (z lat.), vzdělanec, nyní častěji užívané slovo než dříve rozšířené označení inteligent. O postavení intelektuálů vyšlo po válce mnoho studií, z nichž nejznámější je kniha Juliana Bendy: „La trahison des cleres“, (1929—1930). V jazyce se pomalu vyvíjí rozlišování: intelektuál, člověk skutečně kulturně činný, na rozdíl od inteligenta, jen příslušníka vrstev s vyšším vzděláním.“

Tato definice již říká více; ukazuje, že nejsou to jen politické strany, které jsou nespokojeny s intelektuály; jest tu Julien Benda za mnohé. Ukazuje se tu také, že chtějíce zjistiti, kdo jest vlastně intelektuál, dostáváme se na nejistou půdu stále přetřásané otázky: kdo jest, kdo není pravý inteligent?

Můžeme položit rovnítko mezi: intelektuál = duševní pracovník. Kdo jest to duševní pracovník? Tuto otázku si klade („Statistický obzor“) dr. G. Reif za účelem velmi praktickým; bude se prováděti statistika nezaměstnanosti intelek-

tuálů, a tu jest v první řadě — než se stanoví statistická metoda — si jasně uvědomiti, kdo jest to intelektuál, t. j. duševní pracovník. Dr. G. Reif vychází tu z definice kongresu Mezinárodní konfederace duševních pracovníků (Paříž, 1927), která zní:

„Duševním pracovníkem jest ten, kdo čerpá své prostředky existenční z práce, v níž úsilí duševní, iniciativní a osobní převládá zpravidla nad úsilím fyzickým.“

Dr. Reif doporučuje pak, aby k účelům statistickým byl pojem vymezen jasněji, hmatatelněji tím, že dodává:

„Duševním pracovníkem v rámci tohoto sčítání jest bez zřetele k pohlaví každý, kdo navštěvoval aspoň měšťanskou školu a kdo čerpá...“

Díváme-li se s tohoto hlediska (i když uvážíme, že dr. G. Reif konkretisoval definici uvedením školského vzdělání jen k účelům statistickým, aby měl pevnější půdu pod nohama) na procento intelektuálů, jak se k němu dopočítala zpráva sociálně demokratické strany, pak poznáme, že kladla při počítání svých intelektuálů vysoké měřítko, t. j. ponejvíce vysokou školu. Kdybychom ponechali stranou školské vzdělání a posuzovali podle činnosti, kterou ten který vykonává, poznali bychom, že mnozí, kteří v této statistice jsou zahrnuti pod soukromé zaměstnance nebo samostatně výdělečně činné, musili bychom započítati mezi intelektuály, neboť jest mezi nimi mnoho, ne-li většina těch, kteří se žíví prací, v níž úsilí duševní atd. převládá. Tu nepřihlížíme k tomu, že rubrika: jiná povolání, která neříká ničeho o sociálním složení, jest poměrně velmi značná (29.499, t. j. 15.14%), takže jest velmi dobře myslitelné, že se v ní ztratilo mnoho těch, které by bylo možno dobře započítati mezi intelektuály. Jistě, že mezi těmi, kteří jsou započítáni mezi veřejné zaměstnance, soukromé zaměstnance, samostatně výdělečně činné, a jiná povolání jest mnoho těch, kteří jsou intelektuály, a proto to výsledné procento: 2.40% musilo by býti zkorigováno, aby odpovídalo skutečnosti. Těžko ovšem říci jak, neboť i když si vyplujeme definici intelektuála co nejsvědomitěji, nedostaneme tu přesný kalibr, podle něhož bychom mohli posouditi, je-li N. N. nebo X. Y. intelektuálem.

Počet intelektuálů v soc. dem. straně dělnické jest daleko větší, než jak k němu dospěla sjezdová zpráva. Snad, kdyby byli spočítáni všichni intelektuálové roztroušení do jiných škatulek, byla by zmírněna i trpkost slov, adresovaných intelektuálům v této zprávě.

Mluví se velmi často o rozkladné inteligenci, o rozkladných intelektuálech. Jsou to povětšinou intelektuálové, kteří tak píší. Nikdo na př. nehájí dělnickou linii komunistické strany jako komunistický student, který se z kavárny dostal do komunistické redakce. Není sporu o tom, že inteligence prožívá krizi. Ale bylo by nesprávné, kdyby ostatní sociální skupiny stály nad inteligencí vyčítavě, jako by jenom ona prožívala krizi. Prožívá ji i dělnictvo i jiné neintelektuální skupiny. Prodělávají ji i rolníci, prožívá ji i česká vesnice.

Jest řada intelektuálů, kteří propadli negaci. Ale kdybychom zkoumali, kdo stojí v popředí českého politického života, uviděli bychom, že jsou to intelektuálové a velká část kladné práce, která byla vykonána, musí býti přičtena na jejich účet. Právě tak jako politické strany profítují z práce jedněch intelektuálů, mají s jinými potíže. Jsou hlavně v tom, že s intelektuály jest někdy těžký dohovor; není to však vždy vinou těchto intelektuálů. Jest to materiál velmi různorodý, který je těžko dostati pod jeden klobouk. Organizovati intelektuály jest daleko obtížnější, než organizovati dělníky a rolníky.

Vývoj doby maže rozdíly mezi dělníky a intelektuály. Životní úroveň intelektuálů stále klesá. Řada prací, které dříve měly povahu práce duševní, se přesunuje do oboru práce mechanické. Racionalisace se neuplatňuje jen v továrnách, ale i v kancelářích, účtárnách atd. I sem přicházejí stroje místo lidí, i tu se mechanisuje práce. I tu se provádí dělba práce, která zjednodušuje výkony a redukuje je pomalu na výkony mechanické. Naproti tomu stoupá vzdělanostní úroveň dělnictva. Ve veřejném životě se stírá rozdíl mezi intelektuálem vyšším z řad dělnických a intelektuálem vyšším ze škol. Rozdělování na intelektuály a neintelektuály jest dnes velmi obtížné, a možno v něm hodně viděti anachronismus z dob, kdy na jedné straně stála školská inteligence a na druhé straně lidové masy s nepatrným školským vzděláním a malou průpravou organizační a jinou.

Těžko jest dnes říci, kdo jest intelektuál a kdo jím není. A proto jest také těžko mířiti určité výtky na adresu intelektuálů, neboť tato adresa stává se velmi málo určitou. Tytéž strany, které si stěžují na tu či onu vadu intelektuálů, by po-

znaly při bližším rozboru, že to není nikdo jiný, než intelektuálové, kteří tyto strany vedou. To neplatí jen o stranách dělnických. To platí i o stranách rolnických atd. Kolik skutečných rolníků odchází denně od žentouru, motoru, řezačky, pluhu, aby zastávali vedoucí funkce v agrární straně? Domnívám se, že tito lidé, kteří nejdou do důležitých porad právě od řezačky, z pole, mohou hájiti zájmy zemědělců stejně účinně jako t. zv. výkonný rolník, jak se někdy krásně říká. Spina může hájiti jako universitní profesor slavistiky zájmy německého zemědělského lidu právě tak dobře, ne-li lépe, než německý sedlák od Žatce.

K poměru intelektuálů k politickým stranám bychom mohli uvésti přísloví: odřikávaného chleba největší krajíc. Politické strany jsou vynikající měrou odkázány na politickou a jinou práci intelektuálů. Kdyby byly proti sobě postaveny kladné stránky účasti intelektuálů na veřejné práci a stránky záporné, ukázalo by se, že ti intelektuálové nejsou tak zlí, a že nezaslouhují tou měrou výtek, které pocházejí ne od neintelektuálů, ale od intelektuálů.

V. Gutwirth.

Anglie a Československo

Chtěl jsem něco od anglických úřadů. Obrátil jsem se na zdejší legaci. Ta obratem sdělila, na který úřad v Anglii se mám obrátiti. Obrátil jsem se tedy do Anglie a obratem pošty přišlo potvrzení a sdělení, kam věc byla postoupena. A snad za tři, nebo čtyři dny přišlo konečné vyřízení. Žádné takové: „zdejší úřad k vašemu podání ze dne toho a toho sděluje“, ale malý, suše zdvořile, věcně psaný dopis; kdyby na něm nebyl emblém britského imperia, řekl by člověk, že ten dopis psal anglický obchodník, který rychle a zdvořile chce vyjíti svému zákazníkovi vstříc. Za nějakých deset dní byla věc vyřízena a při tom dopisy šly přes průplav La Manche.

Případ československý, který bychom mohli postavit jako kontrast tohoto anglického případu, šel by vtěsnat do slov: běhat po úřadech. To jest zoufalý, beznadějný terminus technicus československý. Případ meritorně není tak složitý. Někdo má dostati vráceno malé depositum. Jde však o dělníka, který nemá čas běhat po úřadech. Zbude to tedy na jiného. Jdete tedy malé depositum vyzvednout. Ale ukazuje se, že poukaz byl špatně vyhotoven. Vracíte se do úřadu, který poukaz vystavil. Ale tento úřad dnes pro strany neřídá. Jdete druhý den. Tam, kde se dávají informace, vám dají informaci, že máte jít do čísla toho a toho. Tam vás pošlou do čísla toho a toho. Tam se vás zeptají: který blázen vás sem posílá. Resignovaně odporujete: žádný blázen, ale oddělení to a to. Konečně se najde referent. Uzná, že poukaz byl vadně vystaven. Bude vystaven nový. Čekáte půl roku. Rok. Po víc než po roce jdete znovu. Jednou není den pro strany. Druhý den není přítomen referent. Jdete poznovu a ukazuje se, že věc má v referátě jiný referent. A tak posléze po putování, při kterém člověk obdivuje, kolik takový úřad má oddělení, zasvitne jiskřička naděje, že snad přece jednou to bude vyřízeno. Už i proto, že člověk náhodou zjistil, že má v úřadě známého. Člověk musí mít známého v úřadě, i když nechce od úřadu nic špatného. Ten známý jest mladý, ale už na prahu svého úřednického jest resignován. Resignovaně mluví o tom, jak to trvá i čtrnáct dní, než spis, který dnes podepíše, se dostane vůbec z úřadu ven. Trvá celé dny, než spis se dostane z jednoho patra do druhého, v domě, kde jsou všechny moderní vymoženosti, výtah, telefon. V tomto úřadě jest zaklet duch Marie Terezie. — Mluví se v poslední době mnoho o propagandě demokracie. Kdo trochu zreformuje naše úřadování, kdo pomůže úředníkům, aby mohli rychleji pracovati (pracovali by, ale systém úřednický je svírá tak, že nemohou), kdo se přičiní o to, aby aspoň trochu přestalo to „běhání po úřadech“, ten se zaslouží o propagandu demokracie více, než nejlepší propagační činnosti.

V. G.

Slovenské studentstvo nejde s českými fašisty.

V „Přítomnosti“ jsme už poukázali na to, že vývoj slovenského studentstva v poslední době poskytuje silnou naději, že roste už konstruktivní mladé Slovensko. Valné shromáždění Ústředního svazu československého studentstva, které se toho roku konalo v Bratislavě, nás v tomto přesvědčení posílilo. Slovenské studentstvo postupovalo zde jednotně s tou částí českého studentstva, kterému před několika lety vyrazily fašistické buňky z rukou vedení organizací celého studentstva. Toho národně demokratičtí, ligističtí a fašističtí pražští a brněnští delegáti neočekávali. Do Bratislavy přijeli v povznesené náladě; vystoupením národní demokracie z vlády a rakouskými událostmi zřejmě se cítili morálně posílení a mysleli si, že bratislavská půda po nitranském incidentu a

štefaníkovské aféře bude aspoň tak horká jako jejich hlavy. Chtěli ukázat, že čeští a slovenští nacionální studenti stejně smýšlejí a že se společně vyslovují proti dnešnímu vládnímu režimu. Chtěli to dát najevo především zasláním pozdravného telegramu Kramářovi, v němž ho nazvali ideovým vůdcem československého studentstva už za dob předpřevratových. Jako takovému vyslovuje se tu Kramářovi veškerá úcta a oddanost. Naproti tomu telegram prezidentovi Masarykovi vyjadřuje jen povinnou úctu. Telegramy byly do „Národních listů“ zaslány dříve, než byly předloženy valnému shromáždění. Radikální studentstvo mělo jistou většinu a dělalo si předem, co chtělo. Mělo připravené však ještě i jiné překvapení: návrh na volbu Kramáře čestným členem Ú. S. Č. S. K tomu však je potřeba dvoutřetinová většina; proto když fašisté viděli, že Slováci, s nimiž předem počítali, postupují s českou levicí, k podání návrhu ani nepřistoupili. Ale fašističtí delegáti chtěli si na valné hromadě Ú. S. Č. S. i zapolitizovat, ačkoli tato vrcholná organizace našeho studentstva je vysloveně nepolitická. Odvážili se podat návrh na resoluci proti měnovým zásahům parlamentu a vlády. Tento návrh slovenské studentstvo tak roztrpčilo, že prohlásilo, jestli by se mělo o této věci jednat, ihned opustí místnost a vystoupí i z Ú. S. Č. S. To pomohlo a fašisté svůj návrh odvolali.

Slovenské studentstvo mělo českým nacionálním radikálům tedy sloužit k tomu, aby mohli postavit Ú. S. Č. S. do zřejmé politické opozice proti vládě. Tito páni však nebyli ochotni popustit nic ze svých posic pro Slováky. Nechtěli připustit, aby se předsedou zahraničního odboru stal Slovák, a to s tím poukazem, že prý tak odpovědnou funkci není možno svěřit Slováku. To slovenské delegáty urazilo a dokazuje to všem Slovákům, jaký je český fašismus. Slibují-li slovenští autonomisté, že by se československý poměr zlepšil, dostal-li by se k moci český a slovenský nacionalismus, na tomto příkladě se mohou poučit, jak jsou jejich naděje klamně. A nešlo tu ani o autonomistu; kol. Mikuš, který pak funkci předsedy zahraničního odboru na nátlak společného postupu Slováků a českých levičáků přece obdržel, má československou orientaci. Správně poznamenal jeden z české levice na adresu fašistů: „Máte plnou hubu slovanství a nerozumíte ani českoslovanství!“

Přichylnost slovenského studentstva k české levici a odpor k fašistům jasně naznačuje, jakým směrem se bude ubírat vývoj celé československé mládeže v nejbližší budoucnosti. Slovenské studentstvo dříve upadlo do duchovní krize, kterou zavinila hlavně vlna fašismu, a dříve se z ní také vymaňuje. Slovenské delegáty, a byli mezi nimi i autonomisté, ani nenapadlo, aby zaslali telegram na př. Hlinkovi anebo Rázusovi. Až když přišli čeští fašisté s návrhem na zaslání telegramu Kramářovi, kterými ze Slováků poznamenal, že právě tak jako Kramář mohl by být pozdraven i Hlinka, Rázus, ale i Beneš, Hodža i Dérer. Naše naděje na ozdravení poměrů i v českém studentstvu je tím větší, že předsedou Ú. S. Č. S. je teď Slovák Ivan Tvarožek, pražský detvanec.

Jiří Šujan.

K literárnej aféře zo Slovenska.

Na článok, ktorý tu bol uverejnený o intelektuálnej poctivosti Borovej, vlastne na úvodnú poznámku, týkajúcu sa odmietnutia článku „Smerní“, „Pohľadmi“ a „Elánom“, ozval sa pamätihodným spôsobom p. Lukáč (v „Slov. Več.“). Píše o veci ako o novej literárnej afére. „Slovensko, zdá sa, nemôže byť bez nich“ (to jest afér). Za pôvodu aféry som tedy charakteristicky vydávaný ja a nie Bor — česť, ktorá mi mohla byť ukradnutá. Je ovšem niečo pravdy na tvrdení, že nie Staviský je vinný svojou aférou, ale ti, ktorí mu nazreli do kariet; preca by sa však i slovenskí básnici mohli blamovať subtilnejšie, nie takto rukolapne. Chápem stanovisko Lukáča et comp., ktoré je v tom, že keď sa Slovensko nemôže obísť bez afér, malo by byť národom schválené, aby sa obišlo aspoň bez ich odhalenía; páni zaiste odpustia, ale toto nie je náš názor, práve ako nie to, že sa takéto veci, ako hovorí Lukáč, „dajú inak povedať“ — konkrétne: nezdá sa nám, že by bolo bývalo našou povinnosťou poprosiť o prepáčenie, že sme našli zaľubenie v pravde. „Smery“ vraj neodmietly preto, že sa celá vec nehodila do krámu bratislavským bratom v Kristu a vo viece, ale pretože u dokladov nebol úvod. Tu p. Lukáč fixluje: keďže rukopis má, môže si zistiť, že sú jeho strany, aby som tak povedal, počíslované, že sa rukopis začína asi stranou s číslom tri (3); vyžadovalo veľmi malej duševnej námahy, aby sa pochopilo, že chýbajúci začiatok je pravdepodobne úvodom, ktorý nebol p. Lukáčovi poslaný. A i keby nebol býval úvod, ako že bol, bolo povinnosťou (mravnou na

příklad) Lukáčovou vec nie odmietnuť, ale požiadať o chýbajúci, neposláný úvod. Ale p. Lukáč nemal na veci záujem, t. j. mal, ale trochu iný: aby sa vec nechala zaspasť. Že je tomu tak, vysvítá z toho, že i teraz, keď je vec každému, kto není ideodynamický, jasná, háji ešte Bora. S tými citátni je to vraj všelijako, „ukazujú skôr silný vliv(!), ostrú(!) ozvenu zo štúdií“. Ďalej: zabudol som vraj dodať, či Bor Šaldu necituje: ba, nezabudol, Vaša Excelencia: tak, ako sa citovaniu rozumie mimo oblasť Sumatry, Konga, a mimo oblasť názorov slovenských básnikov, cituje Bor Šaldu len raz a to bolo uvedené. Bude vraj zaujímavé, až Bor uverejní list samého Šaldu o svojej knihe. Naprosto nie; po tej stránke aspoň nie, ako si to predstavujú pp. Lukáč a Bor; po istej inej stránke to ovšem bude ešte zaujímavejšie, než sú dnes ešte ideodynamický básnik a erupzívny kritik ochotní pripustiť. Potrebujeme vážnej kritiky, končí Lukáč. Musí to mať p. Lukáč veľký smysel pre šibeničný humor, keď sa mu táto kritika zdala žartovnou. I keď píšeme — a to nech je našim zakončením a zároveň mravným naučením — do desaťgrajciarových novín, musí to mať hodnotu aspoň dvoch šestákov.

Alexander Matuška.

literatura a umění

Jiří Walter:

Filmová diktatura v ČSR.

II.

Č. S. R., říšská provincie.

Jak se to stalo, že se z ochrany českého filmu stala náhle nejspolehlivější ochrana produkce říšskoněmecké? To zůstane jednou z neklasičtějších anekdot století ukazujících, jak vážně je možno věřití tomu, mluví-li podnikatelé o vlasteneckých motivech.

Americké filmy byly na dohlednou dobu vyřazeny ze soutěže, články z tak zvaného odborného tisku se ještě trochu postaraly o to, aby indignace Američanů měla skutečný důvod a aby snad neochladla. Řeklo se jim několik hrubostí do očí a několik lží dosti jadrného zrna, aby ten mrtvý snad přece jen nevstal. Co dál? České filmy nestačí krýt ani desetinu spotřeby. Anglické jsou až na několik výjimek z poslední doby pro naše kina skoro docela nepotřebné. Francouzská tvorba je použitelná ve svých reprezentáčních dílech, zatím co průměr je příliš konverzační a tudíž málo srozumitelný. Itálové vyrábějí málo filmů a s velkým pathosem, také Sověty nedodají mnoho zboží. Hrál se také trochu jímavě na strunu oné staré lyry, lyry slovenské v zájemnosti, a říkalo se nám, že prý Barrandov, jakožto slovenská Mekka bude vyráběti filmy ve všech slovanských jazycích pro všechny slovanské státy, a že prý budeme mít pro domácí potřebu mnoho bratrských filmů polských, chorvatských, srbských, bulharských, zkrátka bratrsky slovanských. To jsme říkali my, z těch Slovanů však ku podivu nepocítil ani jediný ono podivné vnitřní nutkání pudící jej na holé návrší za hlubočepským údolím, z těch Slovanů nenapadlo ani jednoho, že by měl raději v Praze vyráběti hrozně draho špatné filmy domácí, nežli nakupovat bez rizika filmy cizí. Nezbylo tedy, když slovanský cit selhal, obrátit se přece jen k filmům německým.

Hopla, wir sind da.

Ten malý politický přesun, jenž se odehrál v Německu v prvních měsících předešlého roku, však nepadl kupodivu ani jedinému z našich „filmových činitelů“,

jak se tak říká, do oka. Naše ministerstvo obchodu nám ukazovalo i dále tvář dětsky naivní a půvabnou ve své nevědomosti, vyjadřující, že se přece nic nestalo. Filmový referent dr. Piskač se přenesl s elegancí špičkové tanečnice přes nepatrný fakt, že není totéž, zaplnil-li československá kina roku 1932 devadesátí filmy pocházejícími z demokratické výmarské republiky, jako uvedl-li nám na rok 1933 devadesát filmů, pocházejících z hitlerovské Třetí říše. A jeho musíme činit za dnešní stav odpovědným: on odpovídá za resort, který mu byl svěřen, v němž mu byla ponechána rozsáhlá iniciativa. A poněvadž jde právě o resort, o nějž má veřejnost veliký zájem, o obor kulturně politicky nejvyšší důležitý, máme právo požadovati od něho také veřejně odpovědnost. Zejména, dostane-li se tento resort za dva roky tak dokonale ve psí, jako je tomu dnes.

Kdyby filmový referent našeho min. obchodu podléhal přímo říšskému min. propagandy dru Goebbelsovi, nemohl by jeho zájmů chrániti horlivěji. Za dvě léta této filmové politiky jsme byli přiřazeni na milost a nemilost jako provincie závislá na tom, co se jí ze Třetí říše ke hraní pošle. Propočítáme-li si percentuelně, v jakém poměru k sobě stály v jednotlivých týdnech minulého roku programy české, americké, francouzské, anglické a programy německé, zjistíte ke svému ustrnutí, že německý film u nás vedl ve většině týdnů 55%—60% všech filmů. Při tom připadá z celkové světové výroby na Německo sotva 8%. V Praze se hraje stejně německých filmů jako v Berlíně, to je fantastické. Ze 110 v Německu za minulý rok zhotovených filmů jsme jich my koupili celých 90: zbývajících dvacet už je totiž takový brak, který se ani v berlínských premiérových kinech nehraje.

A jak vypadají ty „hodnotné“ německé filmy, které jsme spěchali nakupovat a které horlivě hrajeme?

Ten mužný Rýn a starý Heidelberg.

„Byl jednou jeden muzikant“, jenž ovšem miloval „Slečnu z pokoje číslo 17“, — „Její Jasnost prodavačka“ však zkomplikovala tento idylický poměr. Starý Strauss a Lanner mají „Valčíkovou válku“, protože kdykoli chce Berlín být sympatický, musí se stěhovat na modrý Dunaj starých dob: ale přesto se nevrátí „Krásní dnové aranžezští“ německé kinematografie, a tento Ufa film s mnoha jinými zůstává dokonale hloupý. „Občánku, a co teď“, když Falladu zglajchšaltovali a z jeho sociální obžaloby udělali idylu v zahradním domku? „Záhadný pan Gran“ podniká nebezpečnou špionáž proti zlým cizím velmocím v Římě, nezapomíná však ani na „Sezonu v Kahýře“, kde se dají odehrávat nudné hotelové historky, ani na „Hvězdu Valencie“ někde ve Španělsku, kde se ovšem provozuje, slyšte, obchod s děvčaty pro Jižní Ameriku. Dějí se světoborné věci: Veronika tě zdraví a líbá a Amor běhá na provázku. „Byl jednou jeden valčík“, a ten valčík zpívala „Oškli-vá holka“, jež byla náhodou „Pážetem v hotelu Dal-masse“, a představte si, z toho valčíku se stala „Píseň pro tebe“ a oni se vzali. Největším problémem dneška je „... a kdo mne bude líbat?“ musí to být ovšem v „Zámku na jihu“ a nakonec musí dosáhnout „Malá holka — velkého štěstí“.

Tak vypadá to svinstvo. Je tu těžko zachovat slušný tón, když se nakupí tolik duchovního neřádu, tolik ne-

smyslů, tolik falešnosti a tolik braku na jednu hromadu. A je ten brak tak neškodný a nevinný, jako se zdá? Podívejte se na takový film Dolly Haasové „Malé děvče — velké štěstí“, nudnou a falešnou věc, docela neživotnou a kaširovanou, kolik je v ní úmyslné reakční tendence, kolik je v ní přímých útoků proti demokratickému řádu, v té historii tak hodné a tak sympatické staré hraběnky, která ke svým komorníkům má tak mateřský vztah, že je nazývá svými „syny“. Představte si, ta ošklivá demokratická epocha v Německu tuto hodnou a nečinnou hraběnku tak ochudila, že teď musí prodávat své zámky. Málem by při tom došlo k rasovému neštěstí: do hraběcí rodiny by se málem připletla dcerka zámečnicka. Neobávejte se však, čistota šlechtické krve zůstane neporušena, vzácná ryost rasy zůstane zachována, malé děvče z proletářské rodiny si nakonec vezme přece jenom agenta. A mladý hrabě si vezme pravou komtesu, která má dokonce ještě peníze, budou zase dobré časy, zámek bude zachován šlechtické rodině a naši hodní aristokraté budou zase bohatí. To však není všechno: bylo již upozorněno v jednom z referátů, jak tentýž film obsahuje i přímou propagandu politickou a hospodářskou. Politickou: dva mladí milenci naslouchají říšskému rozhlasu, jenž právě oznamuje opatření německé vlády směřující na zmnožení populace a podporování sňatků. Oba filmoví milenci jsou dojati: „Jak hodná je tahle naše nová vláda“. Jak hodní jsou tihle „naci“, když se sami tak chválí. A propaganda hospodářská: celý tento film, o němž jen namátkou jako o jednom z mnohých mluvíme, je proložen reklamními snímky pro německou automobilku Wanderer, poznáte všechny typy jejich vozů, agent vám vychvaluje jejich eleganci a přednosti, podnikají se pomalé projížďky těchto vozů, určené jen k tomu, aby ve vás vštíply jejich tvary a vzbudily touhu zakoupiti si vůz právě takové značky. (Údaje o tomto a dalším filmu citujeme z referátů v denním tisku.)

A to je film, patřící jen k náhodné produkci konvenční. Stejně poslušně jsou zapřaženy do úkolu propagandy ovšem i filmy ostatní, a zejména tak zvaná díla representační.

Platíme si na Hitlerovu propagandu.

Takovým propagačním filmem je zpracování Kellermannova „Tunelu“, který jsme si spěchali zakoupiti v jeho „usměrněné“ versi německé, ačkoli byla po ruce daleko lepší verze francouzská, zhotovená paralelně francouzskou firmou. Spěchali jsme tento film dovézt k nám také honem co nejrychleji po jeho premiéře berlínské, aby jeho hitlerovská hesla došla k nám ještě za tepla.

V tomto špatném zpracování skvělého námětu se totiž Němci omezili (podivné: pod židovským režisérem Bernhardtem) docela na propagaci svých známých agitkačních hesel. Je to film plný bojovného kultu válečnického a kultu romantického nebezpečí: „In jedem Kampf gibt es Tote. Es gibt kein Leben ohne Gefahr“. Hlásá se do hlediště, zdůrazněno megafony. Hřímajícím hlasem tu říká vůdce, jenž po celý film nedělá skutečně nic jiného než že je uznáván za vůdce, (stejně jako ti živí): „Ich verlange von euch nur eines: Vertrauen“. Diktátor je totiž neomezeně moudrý, nikdo jiný nepotřebuje a také nemusí myslet, má nárok na slepou důvěru a nekritičnost

ostatních. „Mit Allan nach Europa“ říkají tu standarty dělníků, a to znamená: s naším führerem dobývat Evropy. A nakonec jeden dobrý filmový přítel říká tomuto vůdci vibrujícím hlasem: „Weil Gott dir eine große Idee gegeben hat...“ Ani tomu neujdeme, tomu pitomému sebezbožnění německých vůdců.

To není, pěkně prosím, citát z nějakého kina v Lipsku, Drážďanech či Berlíně. To se říká v Praze na Václavském náměstí, a to se hlásá také v Karlových Varech, v Liberci, v Teplicích a Ústí, v Chebu a kdekoli chcete. Tyhle patetické hitlerovské fráze se hlaholí třikrát denně do řad našeho obecnstva ve zněmčených územích. Neproklouzl sem ten film nějakou tajnou lstí úkladných škůdců a protipropagátorů našeho státu. Nikoli, byl k nám rádně dovezen za příčinění našeho národně demokratického ministerstva obchodu před čtvrt rokem, a zaplatili jsme za něj do Německa mnoho peněz. Není to absurdní? Dr. Goebels si podniká v našich kinech nejskvělejší propagandu pro sympatie k Německu, jeho formě vlády, jeho režimu protidemokratických vůdců — a my mu za to ještě platíme do Německa peníze? ...

Proč tady naši svrchovaní vlastenci mlčí? Poněvadž spoluvydělávají, poněvadž jsou členy společností, které tyto filmy dovážejí, z nich při bídě o jiné zboží těží, a protože dovoz pěti takovýchhle hitlerovských filmů představuje pro naši atelierovou firmu půlmilionový výdělek z produkce jednoho českého filmu. Osvětíme podivuhodnou funkci těchto zázračných spojitých nádob.

Systém násilí.

Systém spojitých nádob, podle něhož filmové oddělení ministerstva obchodu starostlivě diriguje veškerý zisk z filmového podnikání v ČSR. do jedné kapsy, fungoval skvěle. Společnost A-B, monopolní majitelka atelierů, vydělá vlivem důmyslné praxe všechno, co se na české produkci bezpečně vydělat dá: náklady atelierového nájmu i laboratoří. Každý jiný filmový producent může přijíti o peníze: jak český film dopadne, je vždycky věcí u boha, a za kolik let se z půjčovného vrátí výrobní náklady, je vždycky otázkou. Společnost A-B však o peníze přijít nemůže: oněch 105.000 Kč státní subvence připadne totiž vždycky jí a ručí vždycky za její pohledávku za producentem. Říká se tomu jen z důvodů libozvučnosti „podpora domácí produkce filmové“. Ve skutečnosti nejde o nic jiného, než o podporu jedné firmy, založené na spekulaci, na monopolních cenách, na zálsku vykonávati diktaturu.

Ono násilí spočívá v tom, že produkce českého filmu byla postavena na princip donucovací. Každý filmový dovozce musí vyráběti české filmy ať chce nebo nechce — jinak nesmí dovážeti. Nejfantastičtější na těchto neústavních poměrech jest, že jejich úprava nebyla nikdy upravena žádnými předpisy, že se všechno vyřizuje cestou nařizovací a prostě ústně. Nikde se nedožádáte přesného formulování předpisů, nikdy se nedomůžete písemného zamítnutí, takže dovolací postup k nejvyššímu soudu správnému je vždycky vyloučen. Jakási blažená orientálská diktatura. Nedohádáte se ani předpisů abstrakcí z praxe, neboť ministerstvo obchodu je v této své praxi kapriciosní. Někdy je možno dovážeti cizí filmy prostě tím způsobem, že se nakoupí

kontingentní listy u někoho, kdo jich pět získal výrobou jednoho českého filmu a sám snad dovážeti nechce. Jindy však je tento převod dovozních povolení vyloučen, a je nutno rozhodně vyráběti. Někdy dostanou podporu jen filmy dějové a kulturní jsou z podpory vyloučeny. Jde-li však o kulturní film, který exploatuje společnost A-B, jako byl film „Mizející svět“, dostane státní podporu. (Plickův film „Zemspieva“, jenž se od předchozího liší jenom tím, že nelíčí život na moravském Slovácku, nýbrž na Slovensku, a tím, že má daleko vyšší úroveň — však tuto podporu nedostal. Případ s „Mizejícím světem“ je zvláště křiklavý: autor filmu, prof. Úlehla, ztrácí na tomto filmu všechno, co do něho investoval — atelier A-B pohltí celou státní podporu. Tak je tomu ostatně vždycky. Dostanou-li se tři čeští spisovatelé jednou k tomu, co investovali na své práci do filmu „Marjka a nevěrnice“, je více než pochybno. Že společnost A-B na jeho výrobě vydělala, však nepodléhalo nejmenšímu riziku.)

Násilím se dá jistě také vládnouti. Soustavy ovládnání založené na surové převaze a vykořisťování však se obyčejně neudrží příliš dlouho. Kalkulace, na níž byly vykombinovány, může býti propočítána do nejmenší maličkosti. Život však je ve svých kombinacích a možnostech ještě daleko fantastičtější. Jednoho dne se objeví jedna nečekaná možnost, která obrátí všechno na ruby.

Požár, který nebyl hlášen předem.

Československá filmová diktatura má přes všechnu přízeň osudu také hodně velkou smůlu: přihodily se jí totiž takové rušivé zásahy osudu dva. Dvě věci, které se při nejlepším nedaly předvídati, ukázaly, jak má tato diktatura hliněné nohy. První byl hitlerovský převrat v Německu. Druhou bylo vystoupení národní demokracie z vlády.

Když si koncem roku 1931 a počátkem roku 1932 barandovští vládcí českého filmu vykombinovali projekt s vyloučením americké konkurence a založením české produkce na spolupráci s filmem německým, neměli ovšem tušení, že Adolf Hitler, o něhož se tehdy starali tak málo jako o zemětřesení na ostrově Martinique a který jim byl lhostejný jako hvězdaující špaček na stromě jejich pivovarské zahrady, — že tento Adolf Hitler bude už počátkem roku 1933 jejich spolukontrahentem. Nebudeme jim to zazlívát, ačkoliv je jisto, že kdyby to byli tušili, byli by patrně vůbec už nepočítali s jakousi výmarskou republikou, nýbrž ihned navázali styky s příštími representanty Třetí říše. To se však nestalo, takže v únoru a březnu 1933 tu stáli jako mnozí ostatní také na chvíli s otevřenými ústy, a netajeně se kaboníce, svěřovali si trudnou obavu, co z toho teď bude. Německé filmy roku 1932 už sice také nestály za mnoho, ale občas se v nich přece jen něco našlo. Od příštího roku však bylo skoro jisto, že německé filmy teď budou stát ještě za daleko méně. Pro tu velkoněmeckou a protidemokratickou tendenci by se byli ani tolik nekabonili, dát své písničkářské národnostní přesvědčení a svůj integrální nacionalismus výměnou za slušné výdělký s německým zbožím, jim nepřipadalo nějak příliš obtížným. Tušili však předně, že bude po elánu: se svým už hodně postříkaným vlasteneckým štítem nevystačí do tohoto boje, v němž budou musít dokazovat vlasteneckou neškodnost hitlerových filmových výrobků. A tušili za druhé, že ty zisky s německým zbožím, jež

po emigraci nejschopnějších režisérů rázem ztratilo kvalitu, už také nebudou valné. Ale zakousli se do toho hořkého oříšku. Cítili, že teď už s vítězstvím naprosté filmové diktatury nebude aktuální počítat docela bezpečně, cítili, že teď jim jde už hodně o vlastní kůži.

S tou kůží to vypadalo v poslední době stále hůř a hůř. Společnost A-B i ministerstvo obchodu se zaprodali čertu, když své osudy vložili do rukou ministra propagandy dra Goebbelsa. Kdyby byli počítali kdysi politicky poctivěji a spojili se vyhlídkou menších zisků, byli by se mohli spojit s produkci francouzskou, anglickou, byli by konečně měli i možnost za nižších podmínek atelierových soustřediti u sebe práci pro Američany na slušnou řadu let. Oni však počítali pouze s filmem německým a nabídlí Německu, že se s nimi rozdělí o filmovou hegemonii nad Československem. Němci jim za to mlčky trpěli, aby se v Praze natočil občas i některý film německý, na němž se dalo také trochu něco utržit. Nekalkulovalo se s ničím jiným, než za pomoci zahraničního prodeje těchto německých versí filmů většího formátu se podaří uhradit schodky, nutně vznikající pro každého výrobce filmu českého. Dr. Goebbels, jemuž patrně by nebylo možno vyčítati, že je hlava příliš zavřená, však záhy postřehl, že právě na základě této závislosti má vlastně československý film úplně v hrsti. Stačilo, aby zakázal německým hercům filmovati v jiných atelierech než v německých, a naši svrchovaní filmoví diktátoři seděli pojednou na oné části těla, na níž se obyčejně sedá.

Inglmayer:

Jak se měla narodit proletářská literatura

Hrozilo před časem, že vstoupí v život škola proletářské literatury. To bylo tehdy, když mladí dělničtí písmáci, vidoucí, jak naše doba je nabitá náměty k románům, reportážím, básním i libretům, usilovali o pomoc mistrů, očekávali od nich pokyny, kritiku, poučení, technický dril a žádali na nich i organizaci a vedení. Staří nejen slíbili, ukázali i aktivitu, kamarádkou tvář a lásku k svému krásnému povolání tím, že přišli mezi své budoucí žáky, aby se k problému vyslovili, aby pomohli s místa vozu, obsazenému sice mladými nadšenci, nevědoucími však nic o potahu, o mazání os, o ekonomii tempa a nesnázích tráti.

Šešli se učitelé se svými žáky, dají základ poctivé škole a bude se dělat proletářská literatura.

Odborníci a odpovědná místa.

Jenže chyba! Šéf rudých dílen bdí a nejde mu na rozum, že by si někdo mohl troufat zaobírat se proletářstvím, aniž si předem vyžádal firmu a punc KSC. A právě v této bdělosti páně šefově tkví příčina toho, že už dávno škola proletářské literatury vstupem do života nehrozí. Pan šéf zavolal své subalterní šarže a nařídil jim obsaditi výčep, v němž se revolučně-spisovatelská fakulta ustaví. Ze subalterních šarží ovšem nebyl nesnadný výběr. Kdo jiný lépe rozumí literatuře vůbec a proletářské speciálně než dámy Cekotová, Krejcarová, Bergmannová, než pánové Weil, Konrád, Borin?

Jen do toho, nic se nebojte, v Rusku žáci také napravují hlavy svým učitelům! — pravilo toto představenstvo rodičho se svazu revolučních spisovatelů, a tak hned za pokusu o prvou lekcí byli ochotní staří mistři klepnuti přes prsty.

Předpokládám, že nikoli uražení, ale roztrpčení opustili staří své žáky, odevzdávše je tak patronátu na slovo vzatých vůdců, již se zajisté neprohřeší svatě dílenské praxi.

Abdikace mistrů vyvolala jednak povýšenecký úšklebek a jednak ujistění zástupců internacionály: Mladý kolektiv se i bez vás bude dál zdárně vyvíjet!

Naproti tomu staří předpověděli mladému kolektivu smrt na slámě. Co prý dobrého v mladých dělnících je, to že z nich bude vytlučeno komunistickým klášternictvím. Však se to do roka ukáže!

Literáti — lidé myslící.

Abychom se neukvapili, čekali jsme raději dva roky. A bilance je skutečně prorocství mistrů — proletářští spisovatelé umřeli na slámě.

Zprvu se plnil výčep deseti literáty, to že se stále věřilo v mohoucnost dosazených politikářů. Později docházelo do kursu pět zájemců, poněvadž víra není stálá a hlavně osobní nepřítomnost ředitelů spisovatelské fakulty věci neprospívala. Šarže vykonávaly nejvyšší službu na výsost lajdácky. Posléze do výčepu nedocházel nikdo, a bylo nutno vyhledávat písmáky v jejich bytech, chtěli-li jsme si být jisti, že si činnost pouze nenamlouváme. Takový byl stav již po roce. Po dvou letech existence školy není již kontaktu vůbec a při náhodném setkání si slibujeme: Časem se obrátíme na staré mistry, ono to bez nich nepůjde.

Resignovanosti mladého člověka porozumíme, podíváme-li se na nějaký večer do onoho fakultního výčepu.

Živo jako v márnici.

V malé místnosti sedí několik soudruhů a družek. Oni mají vysvlečena saka, vykasány rukávy sportovních košil, v zubech drží spisovatelské čibuky. Ony kouří cigarety a sřkají čaj. Nesmí se přejít přes tuhle vnějšnost, je to neklamný příznak revolučnosti. Pokud můžeme prohlédnout dým, vidíme, že z představenstva jsou přítomni jenom dva členové, ostatní jsou uliti. Poslední dobou si službu ve výčepu ulehčili, střídají se ve výchově proletářských spisovatelů tak, že na každého dochází řada jednou za 3—4 týdny.

Jednou je na programu Gorkij. O jiném ze starých spisovatelů se ostatně nedá mluvit, je to jediný Gorkij, jenž, třeba dědoušek, zůstává až k hrobu mladistvým revolucionářem. Tedy Gorkij — kupte si všichni jeho příručku, kterou napsal k potřebě moderních literátů. Jindy se předčítají verše sociálně-demokratického dělníka. Potom je debata o nich. Slova se ujímá přítomný vychovatel proletářských písmáků, dokazuje pošpatnělost forem i myšlenek, navrhuje pozvání autora do našeho výčepu, kde se mu promluví do svědomí, objasní se mu, kde šilhá a nedoslýchá, a jistě zde před námi okamžitě roztrhá svou sociálně-demokratickou legitimaci a dá se k nám. Potom se rapidně zlepši jeho forma a myslet bude bezvadně.

Opět jindy je na programu čtení několika partií z díla nováčkova. Referent se nedostavil. Když konečně do schůze přijde, oznamuje s politováním, že rukopis ztratil a soudružsky žádá autora, aby laskavě odpustil. A autor odpustí přesto, že to byl faktický rukopis, duplikát neexistuje, dělnický spisovatel strojem nevládne.

Pán bůh Kisch.

Kterýsi z mladých se podívoval: Všude v organizacích je rušno, na prvním místě ve sdruženích mládeže. Debatuje se, psací stroje klepají, telefony zvoní, žurnály šustí. A tady ten ponurý výčep . . .

Vedení uznává. Je třeba něco podniknout. Rozutekou se písmáci a šéf rudých dílen vyvodí důsledky. Pozveme některého z mistrů. Snad Neumanna. Snad Olbrachta. Nebo

Majerovou. Příště přijde ten a ten. Jméno pozvaného přitahuje, mladí by tuze rádi slyšeli slavné literáty, rádi by se jejich alespoň zeptali na to či ono, co šarže jakoby vědomě z přetřesu vylučovaly. Mistr ten a ten se příště nedostaví vzhledem k tomu, že dosud cítí v prstech, jak byl přes ně kdysi klepnut. Nuže, bude pozván jiný. Ovšem zase bezvýsledně, a i kdyby snad pozvání přece vyhověl, nalezne výčep prázdný, důvěra žáků v odborníky komunistickým ústředím dosazené je dávno ta tam.

Konečně je hlášen Kisch. Lákadlo jistě skvělé. Přes nedůvěru a velká zklamání se výčep naplnil. Kisch vypravuje, jak dělá svoje reportáže. To zajímá. Vtipkuje, na co se mu zachce, a nakomandované vedení se směje. Kdyby tak některý mladý zajíc udělal vtip na partajní modlárství — ó ten by dostal co proto! Ale Kisch je pán bůh, teď zrovna zaláskoval, tož se smějme. Jeden z těch, kteří to s dělnickou fakultou myslí vážně, ponouká za této nálady ostatní k upřímnosti vůči Kischovi. Řekněme mu o svých bolestech, o tom, kterak se nehne s místa, jak nejsme vůbec ničeho schopni a jak se zdá nebudeme mít nikdy časopis, jež si pořád slibujeme! Požádejme ho o radu, co dělat, aby se nás sešlo víc než pět, co dělat, aby vznikla proletářská povídka nebo román?

Leč potázal se v celku se zlou. Neboť pán bůh je v dobré náladě, výčep se podobá přehlídce vojska. Je to dnes slavné. Nekaž, soudruhu, povedený večer! Pan generál chce vidět vojáky veselé, pěkné. Ti ušoupaní nechť jsou postaveni do zadních řad, všechen neřád schovejte, ať si pán odnáší nejlepší dojem. Pán bůh Kisch nechť si myslí, jaký početný a disciplinovaný dorost spisovatelský máme, nechť se kojí blahou nadějí, že tihle všichni jednou začnou zaplavovat svět dobrou proletářskou četbou. Jen mlčet o bídě celého podniku, o tom, že se ještě nikomu z nás nepodařilo napsat ani proletářskou besídku. Jen si nestěžuj, vina by padla na dosazený sbor odborníků a na šefa rudých dílen.

Pán bůh Kisch si odváží do Charkova vědomí jsoucnosti a činnosti družiny revolučních písmáků, snad tam studentům vylučuje báječnou podzemní práci českých dělnických spisovatelů, svatě nadšený západních soudruhů . . . Možná, že v Rusku budou čekat na naše díla. Nikdy se s nimi neshledají. Nuže — jejich proč potom zodpoví soudružka Krejcarová nebo soudruh Weil.

Pořád pohoda.

Komunističtí odborníci to dělají jako ten člověk, který se ježil, jakmile rtuť v teploměru klesla pod nulu. Byl to pán nadmíru choulostivý. I postavil pod teploměr kornout se svíčkou a ono to pak ukazovalo pořád pohodu a tím se spokojil. Ale na ulici vyjít nesměl, tam to záblo. Spisovatelští odborníci, rozkázavši klepnout přes prsty mistry či magnáty, si do výčepu také nosili svíčku pod teploměr. Svíčku dobře známou z rudých dílen: „My dělnické masy, my nezadržitelná síla, my, uvědomělý proletariát, my, revoluce . . .“

Ve výčepu se při této svíčce hráli a šidili, ale ven do nepohody nemohli. A mladí dělničtí literáti se pracně nějaký čas snažili srovnat si v hlavách počínání profesorů se skutečností. Jelikož se jim to nedařilo, zůstali doma. Ve výčepu je pusto. Rudé dílny nevydaly ještě jediného spisovatele, jemuž by slušel přídomek „proletářský“, a dělnickým čtenářům povětšinou zase zbývají jen kalendáře. Tohle přirozeně není panu šefovi dílen důvodem k nářku: Nejde-li po jeho, tož ať svět zůstane proletářských spisovatelů ušetřen!

Revoluční král, kůň a věž.

Na tvrdě fixovanou linii v umění doplácí kde co. Literatura, divadlo, film, výtvarnictví. Z románu se stává učebnice, z reportáží žaloba, z divadla a filmu přednáška či agitační dý-

chánek, výtvarníci dělají pohlednice, fangličky a ikony. Staří jsou pro to, aby umění šlo alespoň zčásti do zábavy. Aby bylo vyhledáváno, aby se nikam samo netlačilo. Záleží na geníích, aby své pravdy říkali tak, že davu připadají jaksi nesmírně známé, krásné, příjemné, samozřejmé.

Ovšemže tato slova jsou hanebně měšťácká, jen se přepetejte u odborníků, kteří vychovávali proletářské spisovatele: Každé umění je hříšné, jež nepřesvědčuje o třídních pravdách! Každý sport je bláhový, jenž neslouží myšlenke socialistické přestavby světa!

Každý ví, co je hra v šachy. Po prkénku o 64 políčkách se šoupají figurky. V Rusku se nepěstuje hra v šachy jako taková, nýbrž třídní umění šachové. Prkénka o 64 políčkách, figurky a chytristika není zábava pro zábavu, střelci a koně pohopkovávají s políčka na políčko ve zcela jiném duchu, než u nás na západě, to jest nikterak demokraticky, šachy se ani zbla nepodobají ukolébačce, ony byly postaveny na revoluční basi a jistě že je na ně pamatováno s malým místečkem v příští pětiletce.

To je vtip. Ale písemnictví je podobný projev života jako práce, zpěv, tanec, sport a řekněme — šachy. Což aby začali fušovat i v těchto a ostatních směrech a způsobech životního projevoování? Když dělníci písmáci — proč by například mandolinisté, šachisté, kocourkovští učitelé nebo sprinteři nemohli umřít na slámě pod žehnajícím rukou výcvikářů, jmenovaných panem šéfem rudých dílen?

do ba a lid é

Hugo Siebenschein:

Emigrant Heine

IV.

Politický básník před sto lety.

Heinovy politické spisy se dělí ve dvě skupiny. Do první patří „Francouzské poměry“ a „Lutecia“, určené čtenáři německému, do druhé „Romantická škola“ a dílo „O dějinách náboženství a filosofie v Německu“, obracející se k obecnému francouzskému. Žurnalistický, novinářský původ je společný všem těmto knihám, forma jednotlivých příspěvků se pohybuje na stupnici denní zpráva, politická korespondence, feuilleton, časopisecká úvaha, essay. „Francouzské poměry“ vznikly roku 1832 jako pravidelné zprávy pro augsburgskou „Allgemeine Zeitung“, kdežto látka shrnutá pod titul „Lutecia“ byla napsána teprve v letech 1840/41. Obě díla sloučil titul „Občanské království z roku 1832“ a společné pojmenování podtrhuje ohnisko přemýšlení i vzniku. Mezi „Poměry“ a „Lutecií“ napsal Heine roku 1833 „Romantickou školu“, dílko předurčené k překladu do francouzštiny; vyvracel i doplňoval jím knihu „De l'Allemagne“ od paní de Staël — není nezajímavé, že se „Romantische Schule“ ve francouzském překladu jmenuje také „De l'Allemagne“ — a roku 1834 vznikly básnickovy essayistické příspěvky „K dějinám náboženství a filosofie v Německu.“

Jakkoli tato díla mají společnou tendenci, jakkoli obdobně vznikla a mají spřízněnou formu i prostředky výrazové, jsou skupina určená čtenáři francouzskému a skupina určená čtenáři německému v nejednom zřeteli také protichůdné. Ale antithesa nezáleží jen v nějakém psychologickém zřeteli k různorodému čtenáři. Je nejpatrnější v tom, že Heine Německu podává histo-

rický okamžik, průřez duší francouzského národa z roku 1832, kdežto Francouzům předkládá dějiny německého duchovního života od středověku po Hegla, dějiny německé poesie od minnesängerů přes Lessinga, Goetha a Schillera po dobu přítomnou. Druhý základní rozdíl je tématický: první skupina pojednává především o otázkách politických a sociálních, v popředí druhé skupiny jsou problémy noetické, náboženské a filosofické. Němci musí znát politickosociální přítomnost Francie. Francouzové dějiny německé filosofie. Důvod pro toto zřejmé zacílení není uveden nikde, ba je snad podvědomým a tím pozoruhodnější. Pronikavý psycholog chce každému z obou národů napomoci tam, kde vycítil a poznal jeho slabiny. Své krajany obviňuje z naprostého nedostatku smyslu pro přítomnost, pro skutečnost, z nedostatku schopností politických. Chválí jejich učenost, ironisuje jejich důkladnost a protestuje — již tenkrát — proti váze knih, kterou německý kluk denně vleče do školy. Nevyklučuje, že Němci francouzské dějiny znají podrobněji než Francouzové sami. Ale politického instinktu nemají, politického bystrozraku, taktu a umění postrádají odjakživa. Pochopit úkol, funkci svého národa nebo kteréhokoliv národa v té neb oné historické chvíli — to není jejich silná stránka. Protože se tomu nelze naučit ve škole. Proto v podivuhodné zkratce vrstevuje francouzskou půdu, z níž vyrostl rok 1832. Zjevné protagonisty událostí, krále Ludvíka Filipa, Guizota a Thierse, jeho premiéry, pojímá jako nositele národní vůle. Popudy přicházejí z lidu a správcové jeho osudu se spokojují úkolem, náklad tažený tajemnými silami nerozbité mezníky, uchránit před propastí. Všechno to je intimně viděno, odposloucháno varu událostí a dáno do služeb přítomnému okamžiku. Historické předpoklady věci jeho rodáci znají, ale o životní a citové složitosti chvíle nemají ponětí. Tvůrčí vír a empirická nezaujatost jsou v Německu paralysovány učeností; jakápak je to kultura? Tenor této gallské apologie je kořeněn německou satirou; i Tacitus se posmíval Římanům, velebě Germány. Situace je prý taková: Francie je zdrojem lidského pokroku a Němec — se tomu učí ve škole.

Zcela jinak Heine hovoří s Francouzi. Staví jim před oči německou minulost od počátků křesťanství po moderní a tenkrát aktuální filosofii Heglovu. Nevykládá ji pragmaticky. Století za stoletím měří sedmimílovými kroky. Přesto je tady jeho cesta tou měrou nabita postřehy a důsaznostmi, jako byla soustředěna a zúžena v knihách určených Německu. „Vypovím Vám, co je křesťanství, jak z něho vznikl římský katolicismus, jak se z něho vyvinul protestantismus a jak z protestantismu vzešla německá filosofie.“ Francouz jedná, kdežto Němec přemýšlí, věří a básní. Německému myšlení lze na tolik dáti přednost před francouzským, o kolik Francouz lépe žije, jedná a tvoří než Němec. Přítomnost a bezprostřední budoucnost určí Francouzové, o budoucnosti vzdálené budou asi rozhodovat Němci. Tato básníková předpověď se nesplnila. Ale jejich předpokladů nikdo nevyvrátil. Francouz nezná hlubin, v nichž pomalu, ale jistě pracuje německý duch. Kniha paní de Staël, která by od toho ráda pomohla, je toho bezbranným dokladem. Heine dospívá k formulaci: soudobá Francie, sociálně a politicky tvůrčí, by měla Němce odvést ze snů do skutečnosti, ze školních škamen do přírody — blýskání na časy, patrné občas na německém obzoru, by mělo Francouze zavést do škol, aby se naučili chápat abstraktní principy, zduchovělé teorie a

iracionální síly. Že Heine tu a tam přestřelil nebo nedostřelil, je bezvýznamné proti plodnosti charakteristiky, proti jasnovidné předvídatosti, proti umělecké hodnotě těchto kulturně politických rozprav. V lecčem se naše názory posunuly asi tou měrou, jakou se jiné složky života proměnily od onoho času. V jiných úsecích jsme chromeni obdobou a souhlasem a perspektivou platnou do další budoucnosti. Ale nikde se nelze nepodívat aktuálnosti Heinových politických úvah, podnikaných a uveřejňovaných právě před sto lety!

Heine a jeho současníci stoupali do svahu, s něhož my právě sestupujeme! Před nimi byla meta vítězného občanského kapitalismu; my jsme ji absolvovali. Oni šli vstříc vítězstvím; nás zklamala. Je nám dnes za těžko cenit pravdu a revoluci a tisk a doktorát à la mode podle měřítka 1834. Heine ve svých politických spisech nebyl myslitel původní a někdy se dopustil i nekritičnosti a povrchnosti. Ale jeho genius je visuální. Pronikavě a plodně pozoruje předivo myšlenek pronikajících do popředí politických událostí. Vidí a načrtává, jak se teoretické ideje zasnoubí nebo střetnou s krvavým životem. Ze staletého odstupu arci mnohdy již nesouhlasíme s jeho arbitráží. O bezprostřední průbojnosti pravdy je Heine přesvědčen měrou daleko větší než kdokoli z nás. Nám Čechům by arci nejméně slušelo pochybovat o neomylnosti pravdy: Pravda vítězí. Ale my dávno víme, že k tomuto vítězství lze dojít jen po oklikách křivd, omylů a porážek. Věříme, že pravda vítězí, ale na dlouhé lokte, kdežto bezprostředně a na několik století dovede katastrofálně prohrávat. Té zkušenosti Heine neměl. Pravda mu připadá jako veliká moc. My víme, že toliko moc může pravdě dopomoci k vítězství! Nebo jiný příklad: Heine si nepřeje revoluce, bojí se jí a doufá, že zdravý francouzský lid jí tak hned nepodlehne. Že přijde, ví, a ví také, že rozřeší otázku všech otázek: otázku sytých a hladových. Heine je přesvědčen o veliké ceně revolucí a je jako vždy a všude opěvatelem Velké revoluce a červencových hrdinů. I o tom smýšlíme jinak. Víme, že revoluce je najisto a veskrze pozitivní toliko jako stvořitelka státu. Dokud ten nebo onen národ nemá svůj stát a žije v cizím područí, může jenom revoluce tento stav zvrátit a národu dát možnost žít po svém. Je-li však lidový stát jednou zřízen, lze mít oprávněné obavy, že revoluce toho víc zničí, než postaví, a věříme, že i nejmělejší a nejobtížnější problémy mají evoluční cestou víc naděje na úspěšné rozřešení. Další příklad: posuzuje svobodu a nesvobodu francouzského a německého tisku, geniálně předvídá kapitalistický systém novin, jak se do písmene dostavil na celém světě. „Nespokojujeme-li se povrchním posudkem francouzského novinářství a dáme-li si práci odposlouchat jeho tep v úředovnách a redakcích, zjišťujeme, že trpí nesvobodou zvláštního druhu, nesvobodou, o níž německý tisk nemá dosud ponětí a která je zhoubnější než německá censura. Francouzský denní tisk je oligarchie a nikoli demokracie, vznik francouzského deníku je spojen s tolika výdaji a obtížemi, že jej dovedou založit jen osoby disponující největšími částkami. Jsou to obyčejně kapitalisté, průmyslníci, z jejichž peněz se zakládají noviny.“ Toto rozpoznání není proto méně podivuhodné, že básníkem předvídaný stav nastal všude a je nám samozřejmý; právě naopak.

Jak různě doba Heinova a naše oceňuje hodnotu a kurs ideí, je patrné z pathosu, ke kterému se nepathectický, jízlivý a ironický Heine někdy dává strhnout.

Bouří proti vídeňským „Bundesakte“, které zakázaly pro Německo jeho dosavadní i příští knihy. Právem jak Rakousku tak Prusku vyčítá věrolomnost. Slíbily svým národům svobodu, slavnostně prohlásily, že je svobodou odškodní za války napoleonské, a přísahaly, že osvobozené říše ustaví konstitučně. Národové povstali, krváceli a zahnali cizího samovládce, načež despotové domáci uštvanému a zemdlenému lidu dali okovy Metternichova absolutismu. Dnes se nespokojují ani tím a zotročují jeho myšlenky a jeho ducha. Heine obžalovával před celým světem! Dětským a komickým nám připadá, že tak činí: „Kraft meiner akademischen Befugnis als Doktor beider Rechte.“ Nerad bych stupňoval bezděčnou komiku této legitimace připomínkou, že básníková promoce nebyla zvlášť slavná a že tu „akademische Befugnis“ básníkovi darovali a že děkan v promočním proslovu srovnával Heina s Goethem, „který také je větším básníkem než právníkem“. Ať tedy forma Heinova veřejného protestu je sebe komičtější a ať jsme si dodatkem i jeho diplom zlehčili, emigrantův otevřený list budeme číst s podivem a úctou mimořádnou: „Kraft meiner akademischen Befugnis als Doktor beider Rechte erkläre ich feierlichst, dasz eine solche, von ungetreuen Mandatarien ausgefertigte Urkunde null und nichtig ist; kraft meiner Pflicht als Bürger protestiere ich gegen alle Folgerungen, welche die Bundestagsbeschlüsse vom 28. Juni aus dieser nichtigen Urkunde geschöpft haben; kraft meiner Machtvollkommenheit als öffentlicher Sprecher erhebe ich gegen die Verfertiger dieser Urkunde meine Anklage und klage sie an des gemeinbrauchten Volksvertrauens, ich klage sie an der beleidigten Volksmajestät, ich klage sie an des Hochverrates am deutschen Volke — ich klage sie an!“ Ani dnes nebylo by potřeba hrdějšího postoje, sebevědomějších slov, výstižnější formulace proti zlořádům světa. Před sto lety tento protest autorativně pronesl emigrant, ale nikomu nepřípadlo, že mluví za sebe; ani těm nejmocnějším nedal Heinův manifest spát! Co nám připadá komickou demagogií, je pseudoprávní klíšé, zástita taláru a doktorátu. Tehdy arci ještě doktorát udílel šlechtictví mladému evropskému občanstvu a budil úctu nahoru i dolů. Tak tedy Heinovi ve všem všudy svítal tentýž den, jehož večerní červánky nám teď rozpalují tváře, a Heine prožíval vzestup ranního občanského kapitalismu, jehož sestup prožíváme zase my. Den napěchovaný událostmi je to století, které mezi námi leží, a nemůže být z večera zcela předstíženo to, co bylo dopoledne řečeno. Za celý německý národ se cítí Heine ošizen o konstituční monarchii, která nás zatím pomalu ale jistě zklamala. Heine není nekritickým chvalořečníkem tehdejší Francie. Ale vidí nejednu politickou otázku v Německu posud naprosto neaktuální na ten čas upřímně a šťastně řešenu občanským královstvím a vidí, že Francie se zajímá o jeho „politické krysy“. Chce řešit jejich problém, neboť ví:

„Ty syté doma si zůstanou,
ty hladové ven se vyhrnou.
Krysy vám nepůjdou na sylogismy,
kašlou vám, doktoři, na sofismy.
Ta smyslná rota krysí
jen na břicho potrpí si.
Když chlemtá a žere, málo dbá,
že naše duše je nesmrtná.“*

* Přel. O. Fischer.

Heine nepatří k politikům, kteří předpovídají prostě to, čeho si přejí. Budoucnost nevidí ve světle svých nadějí. Očekává od ní, co nemá rád, a přeje si od ní, več nedoufá. Svatořečením majetku, juste-milieu, saint-simonista Heine byl spokojen jen prozatímně a podmíněně. Heine se s těmito názory nikdy netajil a nedostatky kritisoval zcela otevřeně, bez ohledu na královskou pensí. Rozpoznával, že vývoj politických událostí ve Francii dospěl dál a výš než v Německu. Ale neodrádal se ilusi, že by toto království bylo schopno a povoláno řešit nezadržitelné otázky. Již tehdy, roku 1834, předpovídal konečné vítězství ruské nebo americké (!) komunistické republiky, v níž nebude individua a nebude krásy, nebude duševní velikosti a nebude romantiky. Měl hrůzu z představy takové pouště, bál se mechanisace života, od níž si — příliš důvěřivě — slíboval aspoň odstranění jakéhokoli nedostatku. Pohleďte na obraz, který se nám skýtá: Heine stojí mezi všemi frontami, odmítavý vydat se kterýmkoli směrem, emigrant nejen z omezenosti, ale také z poklidu stranické víry. Hodnotíme-li Heina takto, nepropadneme bludu celé generace čtenářské a badatelské, která feuilletonistické próze Heinově upírala nečasový význam. Z odstupu sta let lze říci, že lehkost formy neprejudikuje závažnost obsahovou. Jeden z nejvášnivějších hanobitelů Heinových dnes za podobné a zhoršené politické situace mlčí. Budiž jeho absence připočtena — Heinovi k dobru.

Impresionisticky a výstižně vykládá Heine původ Ludvíka Filipa z Velké revoluce. Ale jako nositel koruny se nutně stává zástupcem monarchistické myšlenky a usiluje o rozšíření královské moci. Musí-li vládnout s ministry odpovědnými parlamentu, chce být aspoň svým vlastním ministerským předsedou a rád by obětoval zdání moci moci skutečné. Jeho chytrost a jeho revoluční minulost jej obzvláště uschopňují k tomuto úkolu. Politický genius francouzského národa mu arci postavil po bok muže, kteří se měli postarat o rovnováhu. Státníci, kteří se vystřídají v úřadě po ministerském prezidentovi Perrierovi, historikové Guizot, Thiers nejsou krátcí na bystrého krále. Podobizny strhující živost a určitosti nám ukazují, jak oni oba paralyzují absolutistické choutky královny, jeden zamíklou vážností, houževnatou neústupností a nedotknutelností zásad, druhý duchaplnou pohyblivostí a neúnavnou, neodolatelnou výmluvností. Také parlament tlumí a vedou, svědčíc o genialitě francouzského národa tím, že dovede na pravé místo postavit pravé muže. A v této chvíli rozpoznává největší politický básník devatenáctého století, že konstituční monarchie, jediná demokratická forma jeho doby, je potud ideálem, pokud povolává nejlepší lidi na rozhodující místa.

Jinak tomu je, uvažuje-li Heine o budoucnosti vzdálené. Daleko v pozadí se mu vynořuje otázka nového uspořádání lidské společnosti. Tam prý bude muset přispět německá filosofie. Křesťanství, které po osmnáct set let bylo ideovou základnou všech společenských staveb, se prý opotřebovalo, lidé dávají přednost ráji na zemi. Již reformace Lutherova nastoupila cestu ke zlidštění božských ideálů. Obohacen Spinozou a Newtonem přemýšlí Leibniz o cestách a možnostech přírodovědeckého názoru světového. A Kant, který nedovede vypudit Boha-Stvořitele ze světa, aspoň jej vyloučí z přírodních věd. Jinak i jemu zůstává osobní Bůh věčnou a neznámou příčinou, nesmírnou a neprostopnou nocí, z níž se může a musí narodit nový den. Toliko ze zba-

datelného a příliš lidského světa Boha vypoklonkoval. Naléhavost otázek, na něž není odpovědi, vedla k synthese semitského křesťanství a řeckého pohanství. Básníkům připadl úkol tento ideál propagovat, Schelling a Hegel měli dodat učenou teorii. Takto, je-li mi dovolena nedovolená zkratka, vypadá Heinovo poselství o Německu. Ani tu nevymyslíl nových myšlenek a nenabíral, co nerostlo. Ale do jaké kytyce svázal esenci tehdejšího poznání! Jak Francouzům zpřístupnil Kanta a Schellinga tím, že je zhušťoval a odmocňoval v úchvatné „anekdoty“! Celý složitý vývoj německého národa od biblických písní Lutherových po milostné písně své proměnil osvícený vypravěč v brilantní povídky a transponoval dějinnou tragiku a dějinné frašky do „rozmarů“ a „žertů“; pro francouzské a neněmecké čtenáře všech dob.

věda a práce

Ing. dr. Z i m m l e r,

býv. předseda Masarykovy akademie práce:

Technokracie československá

Českoslovenští inženýři jistě budou s vděčností pozorovati, že vážená redakce zachovává i oproti našemu stavu svou dávno osvědčenou zásadu, poskytnouti volnou příležitost, vysloviti se účastným odborníkům i v útocích, jež jsou proti nim zaměřeny.

Jsou technické vinní?

Hlaholí totiž většina naší veřejnosti obviňováním technického stavu, že svými mechanickými vynálezy uvrhl statisíce lidí do bídy a celý národ do krise. Taková výtka musí se dotknouti hluboce každého svědomitého inženýra, byť by i byl plně přesvědčen, že tento hlahol jest se strany pravého vinníka rozhlášen jen proto, aby zastínil pravou příčinu svízeli, spočívající v h r a b i v o s t i m e z i n á r o d n í s p e k u l a c e, která v slepé honbě po vysokých úrocích a ziscích rozpoutala divoké investice ve výrobě, v USA a Německu, bez ohledu na možnost odbytu výrobků a stojí nyní po zhroucení nezdravé spekulace zděšena a v panickém strachu o své bohatství, odpírajíc veškeré produktivní úvěry, tuto živící krev hospodářskému životu.

V tomto divokém shonu a osudném omylu mezinárodního peněžnictví jsou technické úplně nevinní. Učili jen, jak se má pracovat i bez dřiny a co nejlépe, avšak neurčovali rozsah investic a velikost výroby.

A m e r i c k á t e c h n o k r a c i e.

Vzdor tomuto nehoráznému postupu proti stavu inženýrskému vzchopili se naopak obětavě inženýři, nejprve na columbijské universitě v USA pod vedením Ing. Waltera Scotta, aby jednak světu ukázali, kam jej vedou činitelé v hospodářství vládnoucí ve své slepotě a zaostalosti v řádech, zděděných z otrokářského a loupežického Říma antického, které zůstaly daleko za potřebami moderního člověka, vyvolanými pokrokem techniky, jednak aby prozíravě ukázaly na vývoj budoucnosti a z těchto poznání odvodili pomoc, které svět potřebuje a to neodkladně. Sbor těchto pracovníků

nazval se „Technokracií“. Prohlásil za svůj úkol, spolupracovati na vyrovnání dnešního velikého rozporu mezi dnešními řády společenskými a potřebami života technikou vyvolanými, tedy hlavně nalezení prostředků k potírání nezaměstnanosti a zamezení katastrof v budoucnosti.

Ovšemže hned povstala protistrana, ovládající zlatem sedmou velmoc světa, aby prohlásila nejen původce nové myšlenky za osoby nevěrohodné, ano podezřelé. Též u nás ozvaly se hlasy vytýkající Technokracii snahu po nadvládě, používající bez ohledu na prohlášený blahodárny účel technokracie, malicherně výkladu přídávku „kratíe“, který vlada latiny vnutila technokratům zavést do svého pojmenování, co výraz snahy panovačné.

Technokracie není diktatura techniků.

Technokracie však prohlašuje otevřeně, že nechce žádná nadvláda, naopak že chce posloužiti národu i lidstvu, aby osvobozeno bylo od velikých svízeli, ovšem žádá, aby dnes skutečně vládnoucí vrstvy poznaly, že jest stav technicko-hospodářský s nimi rovnoprávný ve všech směrech. Vzдор proti akci získalo hnutí technokratické rychle příznivce i v Evropě a vedlo ku zřízení společností technokratických ve Francii, Německu, v zemích slovanských, též u nás ve Společnosti technokratické,*⁾ neboť lid přišel k poznání, že vládychtivost a řevnivost velmocí světa zamezuje dosud, aby zvítězilo pochopení pro svízele lidstva. Proto soustřeďuje se lid do hnutí, které vítá každého, kdo na práci hospodářské jest účasten, ať dělník rukou neb duchem, ať zemědělec, finančník, nebo řemeslník a úředník, bez ohledu na příslušnost k straně politické, kdož chce poctivě pracovati, aby na místě prosté, ale plané diskuse došlo konečně k účinné pomoci a činorodé práci. Technokracie, vylučující ze své činnosti každou politiku ryzí a věnující se pouze problémům technicko-hospodářským, jest tedy plodem, vyrostlým na základě všeobecně uznané potřeby dneška a jest plna důvěry, že po získání širší veřejnosti prokáže národu svému služby vydatné a dobré. Lid jest stranicví syt a žádá chleba. Opírajíc se o vědecký výzkum vývoje tvořivé činnosti ve světě, nemůže technokracie jinak, než ve své práci a návrzích zachovávat soustavný postup evoluční a organizační, jenž jest dalek snah po jakémkoliv ukvapeném, příliš radikálním kroku, který by mu odpůrci rádi přivšili.

Zisk nesmí být hlavním principem.

Technokracie československá chce stejně jako jinde ve světě i doma v naší vlasti, sloužit blahu obecnému, nikoliv vládnout. Chtějí do chladných cifer zákonů, vyřešených z vyšetření naší práce výrobní i hospodářství přimísiti závěrem návrhů, jež učiní, i soucitné a citlivé chápání duševních a sociálních poměrů, v nichž trpí dnes pracující všech povolání života. Všechno úsilí musí býti nejprve soustředěno na potírání nezaměstnanosti, jež jednak má příčinu v mechanisaci a racionalisaci závodů, chybně a bez ohledu na

*⁾ Dr. C. Vaněk, Praha II., Štěpánská 28.

odbyt výrobků založených, jednak spočívá na nepořádku a zhroucení se výměny statků mezi národy celého světa. V prvním směru musí proniknouti obecně zásada, že každý podnik hospodářský má jisté právo na zisk, přiměřený risiku, ale že nesmí býti jedině pramenem zisku, nýbrž musí zároveň bráti plný ohled na své poslání stejně důležité, býti pramenem výživy poctivých pracovníků rukodělných i duševních. Z čehož by plynulo proniknutí zásady, že pravá racionalisace jest jen taková úprava závodu i jeho zařízení a takové sharmonisování součásti pracovního výkonu, aby pomáhala dočasně vyřazeným na celý ten čas, než najdou nové zaměstnání, příslušným podílem, k slušnému vydržování v životě. Tyto podpory musí býti vloženy do výpočtů rentabilitní kalkulace výroby, neboť nelze přece uznati za spravedlivé, aby čistý zisk racionalisační plynul plně do pokladny podniku a vyloučení pracovníci, aby byli vrženi na bedra všeho občanstva i státu, zvláště tehdy, když nedostává se ani spotřebiteli podílu na zlevnění výrobků, způsobeného racionalisací, ani pracujícím přiměřeného zvýšení mezd a platů.

Nový pořádek.

Technokraté jsou přesvědčeni, že i v celé hospodářské činnosti naší musí namísto chaotického postupu ve výrobě nastat nový pořádek a organisace, dle kterých výroba i celá hospodářská činnost s ní souvisící řídit se musí jedině spotřebou, domácí a pokud možno i naším trhem zahraničním, a chrániti se výrobního chaosu dnešního. To vyžaduje dohody všech na výrobě a hospodářství každého jednotlivého speciálního oboru výroby zúčastněných podnikatelů na plánu hospodářském, který by zaručoval všem nejlepší výsledek a chránil je i pracovníky před škodlivými výkyvy konjunkturálními. V rámci tohoto plánu má býti ovšem co možno zachována cenná iniciativa každého jednotlivce, hlavně ve způsobu provozu, s podmínkou, že tento bude postupovati sice u vědomí svého práva na zisk, ale zároveň i své povinnosti k službě veřejnosti. Že ovšem při zpracování hospodářského plánu, hlavně v oboru trhu zahraničního, bude ve věcech dovozu a vývozu třeba mezinárodních úmluv, jest jisto.

Možnost a úspěšnost takové organisace, ku které musí nezbytně přistoupiti hospodářské kruhy brzo a zavčas a to dobrovolnou dohodou, aby nevyvolaly jinak nutný zásah státní moci, ukazuje postup zvláště našeho prozíravého průmyslu cukrovarnického, organisace hospodářství ve dřevě i náběhy k organisaci podobné v jiných oborech výrobních i obchodních. I zemědělství naše připojuje se záslužně již dnes potřebě hospodářského plánu, neboť opouštějíc snahy po plné autarkii, vystupuje nyní vlastním hospodářským plánem, ponechávajícím dostatečný prostor pro výměnu za průmyslové výrobky s cizinou. V dopravě musí dle názoru technokracie upuštěno býti od malicherného a ciferně nedoloženého boje různých prostředků dopravních proti sobě. Rozhodnutí o jich využití musí býti založeno jedině na přesném číselném vyšetření, tak, jak toho vyžaduje prospěch celého hospodářství a všeho občanstva, jež přece konečně výlohy i deficity platí a může tedy žádati, aby mu nebylo bráněno využívat prostředků jemu se nejlépe hodících, byť z toho vzházely nevýhody

jiným způsobům dopravy. Problém dopravy v státě musí se uvažovati co jediný celek obecného zájmu a nikoliv pod zorným úhlem jediného prostředku. I v oboru intelektuálních povolání nutno vytvořiti soustředěnou organizaci, která by si vymohla, aby se jí dostalo nyní stejné péče veřejné správy, jako dělnictvu rukou, dorostu pak míst pensionováním přestárlých, propuštěním žen, jinak zaopatřených a eventuálně snížením doby aktivity. Jest nezbytno usměrniti výběrem i psychotechnickým cestu výchovou všeho dorostu československého dle jeho tělesných i duševních schopností a upravití také uvnitř školství své dle potřeby výdělečného života.

Jednotlivé problémy.

Z dnešní krise i z budoucího omezení hospodářské činnosti dle plánu hospodářského vyplývá ona část nezaměstnanosti, kterou nutno řešiti zkrácením doby pracovní, resp. střídavými směnami (short times), zavedením nových povolání, kolonisací a emigrací a ovšem i dohodami mezinárodními.

Stejně vážným problémem jsou otázky peněžnictví. I zde bude nutno dle názoru technokracie provésti organizaci ústavů peněžních a trvati na tom, aby bylo úvěrů a prostředků finančních užíváno ryze dle potřeb národohospodářských státních celků, bez jednostranné protekce, k vývoji jeho.

Technokratia měna.

V otázkách měny zaujmulí technokraté američtí stanovisko velmi radikální, ale opřené o prozíravý pohled do budoucnosti. Nelze zde vykládati výsledky vědeckých šetření statistických o vývoji populace, využití energie přírodní, dluhů a podílu hodin pracovních jednotlivce, různých potencií počtu let, stačí uvést, že z nich vyplývá, že podíl práce rukodělné v hospodářství bude nezbytně dobou stále klesati, takže základem hodnocení statků a výkonů bude časem jen velikost energie, které bude vyžadovati zhotovení jistého výrobku neb výkon jisté činnosti, nikoliv více zlato. Jest inženýrsky vzato logickým závěr, že bude-li vyloučena práce rukodělná na mizivý podíl, bude rozhodovati ve výrobě energie přírodní. Ale práce duchovní nebude nikdy vyloučena z činnosti hospodářské. Byť bychom dnes dovedli mechanický výkon těla dělníkova měřiti kgm. přesně dýchacími přístroji, ve výzkumu měření duševní práce, ať vyzářeným teplem neb podílem fosforu v krvi, jsme na pranepatrném počátku. A proto soudíme, že správné a plné užívání energie za základ hodnot leží v budoucnosti daleké co ideál, jehož dosažení ale není nemožné. Technokraté američtí kloní se tudíž k oné skupině odborníků i našich „hospodářských reformistů“, kteří vidí v činnosti peněz příčinu svízeli lidstva a proto snaží se je odstraniti a zavádí jistý druh vázaného clearingu na základě energie, která by byla dle potence jednotlivcovy základem jeho kupní síly a úvěru, a kterou by kupoval a platil jedinec své potřeby. K opoře svého pohledu do budoucí vlády energie uvádí američtí technokraté příklady závodů, které jsou úplně automaticky poháněny a nepotřebují vůbec lidské práce.

Jest jistě zcela odůvodněno zvláště dnes uplatňovati prozíravost, neboť klásti musíme základy do budoucnosti, ale stojíme-li u nás správně na základě evoluce a v tom názoru, že vývoj techniky nelze zara-

ziti, musíme souditi, že i ten bude právě vlivem dnešní krise přece jen zabrzděn a nebude i po krizi štván spekulací, ale řízen vědecky. Stav líčený americkými technokraty leží v budoucnosti tak vzdálené, že do té doby bude jistě pokrokem techniky vynucen jiný pořádek v celém světě, který i takové vyřazení z práce učiní lidstvu neškodným.

Nesmíme ovšem ani dnes hroziti se před myšlenkou, že doba pracovní všech pracovníků bude se krátiti, ano i fakta, že v budoucnu bude člověk pracovati třeba jen 4 hodiny denně, když bude všem zaručena slušná úroveň životní a volného času bude využito jiným způsobem k zlepšení života i kulturního. Měnoví „reformisté“ tvrdí, že svým návrhem odstraněním peněz cíle toho dosáhnou. Odstranění mnohých závad, jež jistě dnes peněžnictví vyvolalo, hlavně též v nerovnoměrném rozdělení bohatství a velkých svízeli, způsobených stále stoupajícím soustředováním jeho v omezeném kruhu finančních magnátů, vyvolávání velkých výkyvů na trhu kořistnictvím trustů a kartelů a podobných škodlivých vlivů.

Technokraté staví se tudíž za princip vědeckého řízení veškeré činnosti hospodářské a ovšem za vybudování takové organizace v ní a ve správě veřejné, která by dovedla vyburcovati ze zoufalé lethargie kruhy, o něž jde, i veřejnost k účinné práci organizační a která by dovedla v případě potřeby ji vynutiti, opírajíc se o nezbytnosti hospodářského života.

Nelze od vlád dnešních, plně zaujatých problémy politickými, neklidem hrozícím nepokojí, ano válkou, žádati řešení těchto stejně velikých problémů, zvláště když musí bráti ohledy na požadavky politických stran, řídících se vlastními svými zájmy.

Ale i u nás jako v USA, Francii, Německu, Itálii a jinde ve světě, přicházejí vlády i strany politické k správnému názoru, že v řešení věcí hospodářských má se vláda i strany opíratí o dobrozdání hospodářské rady, složené z nejpřednějších odborníků domácího hospodářského života, nepočetné, ale rozhodně zbavené všech vlivů ryzí politiky z jakékoliv strany vyplývající, vedené jediné, čistě a ryze potřebami hospodářskými. O ryze hospodářské návrhy takového neutrálního ústředí mohla by vláda opíratí pevně své návrhy před sbory zákonodárnými, vůdci stran pak před svými straníky a tak ulehčiti těžkou úlohu sjednotiti všechny kruhy národa od občanstva až po jeho zastupitelství v parlamentu i vládě na opatřeních nutných a včasném jich provedení bez obtíží stranických. Naše úsporná komise státní ukázala, že tato cesta u nás jeví se schůdnou.

Technokracie by si přála srdečně, aby svou službou pro blaho obecné pomohla i u nás k nastoupení takové cesty činu a záchranné práce, která by pozvedla zase sebedůvěru všech občanů státu a dala jim opět víru v úspěch i radost z práce. Svým spojením čistě odborným s organizacemi technokratickými jiných zemí mohou technokraté usnadňovati styky a dohody i s národy cizími.

Technokracie věří, že najde u nás u všech lidí dobré vůle ochotu k spolupráci a zvláště podporu našeho rozvíjeného veřejného tisku, jenž jest nejlepším hlasatelem národohospodářských potřeb, které vážou

všechny občany od dělníka k duševnímu pracovníku až k podnikateli nerozlučnou páskou společného prospěchu na život i na smrt.

feuilleton

Karel Poláček:

Prázdná slova

Mistr Jan Hus: „Prosím vás, aby ste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.“*)

Za války se hojně užívalo slovo *mentalita*. Kdo je vynalezl, není známo. Neznámý žurnalista snesl vejce, z něhož se vyklubalo zlověstné černé kuře. Neznámý žurnalista zůstane skryt na věčné časy. Ale to slovo *mentalita* se rozplemenilo, vyskytovalo se v oficiosních zprávách i v učených pojednáních universitních profesorů. *Mentalita* přibývalo v tom směru, jak ubývalo chleba. Lidé s citlivými nervy cítili, že z tohoto slůvka čpí něco podezřelého, hanebného. Místo tabáku byl nabízen lidem Duhanin nebo Tabákuř, což byla odporná směs dubového a jahodového listí; na chléb se mazal umělý med z ibiškového cukru nebo marmeláda z řepy; chléb byl nastavován otrubami a dřevěnými pilinami; nosily se šaty z papírového sukna a střevíce s dřevěnou podešví; místo vojáků narukovali revmatictí domobránci s křečovitými žilami; místo peněz kolovaly úplavice; jenom válečné stroje byly z dobré a solidní spěže. A tak nastoupilo slovo *mentalita* jako náhražka myšlení. Poddaným byl rekvirován mozek a místo něho dostal každý příděl *mentalita*. *Mentalita* bylo myšlení, nařízené shora. Tehdejší režim byl označen za vojenský absolutismus. Dnes by byl nazván režimem *autoritativním*.

Dejme si pozor na slova, zejména na ona slova, která se rozléhají s vtíravou okázalostí! Je známo, že když umdlévá duchovní činnost, když svobodné myšlení bývá deptáno a ujařmováno, tehdy velmi se rozmůže vláda některých slovíček. Tyranie nikdy nemilovala svobodných duchů, kteří dbají hlasů svého rozumu a svého svědomí. *Autoritativní* režim vypudil myšlení a z lidí s mozkem učinil psance. Nechce občanů; přeje si vládnout *poddaným*, jimž myšlení nahražují policejní vyhlášky.

Ríkalo se, že duch lidský nezná hranic, že svobodně vlaje vesmírem a do všech srdcí lidského rodu zasévá úrodné semeno. Avšak ani tak zvaná *prázdná slova* neznají hranic; volně poletují přes celní ohrady, přes šranky, nedbajíce překážek jazykových, plemenných. Slova se vznášejí ve vzduchu jako houbové výtrusy; snášejí se k zemi, aby se uchytila a rozmnožila. Ano, vymoženosti lidského ducha mají platnost mezinárodní, ale ani vláda slov nezůstává omezena na původní sídliště. *Existuje internacionála slov*, která je nástrojem mezinárodní solidarity utiskovatelů, tyranů a biřiců. Běda lidskému rodu, jemuž slova vládnou!

V Berlíně Hitler zahudl na basu a na českých luzích zadrnčela *vlastenecká okna*. Nějaký Goebbels, nebo kdo, vynalezl slovo „*marxismus*“, kterýmžto slovem jsou v potupném smyslu označovány všichni socialisté a demokraci. A vizte! Toto slovo našlo zalíbení právě u nej-

*) Nehodící se škrtněte.

hlučnějších vlastenců, kteří do omrzení přemílají *výstražnou větu Dalimilovu*, že „*nechvalno nám v Němcích iskat pravdu*“. Iskali slovo *marxismus* a tímto slovem haraší denně všechny *vlastenecké žurnály*. V Němcích zadul větřík, i rozšveřily se u nás *potištěné listy*. Dříve se nadávalo socialistům „*socani*“, zaprodanci *německo-židovského kapitálu*. Císař Vilém je označoval slovy „*vaterlandlose Gesellen*“. Teď jsou to *marxisté*. *Socialistickým funkcionářům* v pokladnách a *dělnických pojišťovnách* se říkalo „*matadoři*“ a „*pohlaváři*“. Hitler nařídil, aby ve všech zemích, kde se nadává, označovali se slovem *bonzové*. Stalo se.

Francouzská revoluce nastolila vládu *lidského rozumu*, berlínský převrat úředně *suspendoval* tato práva a *policejně nařídil* tak zvaný *Gleichschaltung*, který v naší *sladké mluvě mateřské* se nazývá *usměrnění*. Žádné slovo nenalezlo tak záhy takové obliby a rozšíření jako ono *usměrnění*. *Zahnízdilo se* ve všech rubrikách časopisů a nyní není takřka *pisatele*, který by se obešel bez *usměrnění*. Někteří naši literární kritikové jsou *povahy hygroskopické*. Snadno navlhnou *cizími slovy*. Jsou to *kavky*, které *chamtivě se zmocňují lesklých předmětů* a *obohacují jimi své hnízdo*. Říká se o některých *slovec*, že jsou *lesklá*. *Usměrnění se jim snad třeptá ze všech nejvíce*. Jsou *hypnotisováni tímto slůvkem*. Vedle *usměrnění hemží se* v našem *potištěném papíru totalitou*. I toto slovo je *made in Germany*. Naši *myslitelé dostali je* na *příděl od Goebbelse*.

Vždycky jsme se *poučovali z vlasteneckých novin*, že Němci jsou *odvěcí naši nepřátelé*. To bylo až do té chvíle, kdy v Německu byl *nastolen Hitler*. Nyní se zdá, jako by byly *zrušeny hranice a smazán rozdíl plemenných zvláštností a jazykových rozdílů*. Mezi našimi *vlastenci zavládla jakási usměrněná nálada*, řekli bychom *duchovní totalita*. Naši *národovci pozdravují Hitlera vládnými tóny*. *Socialistická internacionála byla zničena ohněm a železem*. Avšak místo ní byla *zbudována internacionála totality, internacionála usměrněných duchů*. Různými *jazyky hlaholí ty různé vlasti*, ale na jeden *pozoun hudou vlastenci*. Ve Vídni *věší pan Lang pod vládou abiturienta Dollfusse dělníky*, kteří s *puškou v ruce hájili ústavu*, na kterou *prisahali zbožní vládcové*. U nás *tomu panu Langovi tleskají vlastenci z povolání, katolíci z povolání*. Ó, *té idyly!* *Odvěcí nepřátelé podávají si ruce přes hranice*. Že by se *vytvořilo nové bratrství národů?*

Čechové, nastojte! Varujte se prázdných slov. *Není prázdných slov*. Jsou *jedovatá slova*, která *tělem učiněna jsou*. Slova, která se *odívají v hnědou košili*, slova, která se *mění v landsknechty a obuškem vytloukají svobodné myšlení z hlavy*. *Potýkejte se se slovy! Braňte svobodu!*

dopisy

Katolíci a stavovský stát.

V Praze 8. března 1934.

Vážený pane redaktore,
dovolte, abych k dopisu p. Vilinského v 10. čísle „Přítomnosti“ konstatoval, že jsem informace o názoru p. Vilinského na stavovský stát čerpal z referátu „Lidových listů“ o jeho přednášce.

Se srdečným pozdravem oddaný

Dr. Zd. Smetáček.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

11

Eduard Valenta:

NÁVRAT K VEČERÍ.*

Ne, já se nevracím ze zemí
zámořských,
moje tvář nezhnědla pod nebem
Havaje,
v aljašských pustinách mne
nebičoval sněh
a rýha zápasů kol úst mých sotva je,
před tebou nestojím opředen
dobrodružstvím,
voníť dráždívě jak cizí koření,
v mých očích nesádl vítězné,
jež v kinech vidáme, na křeslech
schouleni
neježu s ostrovů, vracím se
z kanceláře,
jen z města přijel jsem jak jiný
tramvaji,
zas na mne civěly ty staré známé
tváře,
zas tlačenici jsem proklínal potají,
nezřít hněd bronzovou v mě
unuděně tváří,
pranic jsem nedobyl, jdu prostě
k večerí —
a ty přece jdeš mně vstříc a tvoje
oči září,
že kdo v ně dívá se, ten málém
uvěří,
že přišel hršina, že černý
zimník jeho,
který mu sundáváš a neseš
k věšáku,
je zlaté brnění rytíře vítězného,
jenž v oku oheň má a srdce
ve značku,
že začne vykládat o úžasných
svých bojích
a ne o šedivých a všedních
trampotách,
o aktech, kolonách, čslech a
psacích strojích,
jak umlžený ten muž, jenž
jako stín sem vtáh.

* Z nové sbírky básní „Několik let“, jež právě vyšla.

Dr. Kramář na mírové konferenci. Drobná zklamání, jejichž řízivost nechápeme úplně, i když známe jejich obsah, spojená s netrpělivou touhou zajistit velkým manévrem svému státu ihned a na všechny časy všechno dosažitelné blaho i bezpečí, byla vlastním důvodem, proč Kramář obrátil svůj hlavní zřetel k přetvoření politiky ruské. V tom viděl téměř všelék pro všechny potíže. Zde, zdálo se mu, mohlo by si Československo vysloužit ostruhu; majíc zajištěnou podporu osvobozeného demokratického Ruska a přitisknouc se věrně k tomuto kolosu, sdílelo by se s ním o jeho slávu, velikost a sílu; také nenáviděné čekání v předpokojích by pravděpodobně odpadlo, pro zástupce tak důležitého národa, který osvoobil Rusko a zbavil tím Evropu hrozby bolševismu i německé odvety. Dr. Kramář stal se v Paříži téměř pověstným tím, jak ustavičně při každé příležitosti i bez příležitosti zaváděl hovor na Rusko. Netrpělivější státníci, nabyvše přesvědčení, že v této věci se nedá nic podniknout, nepovažovali proto rozmluvu s ním za potěšení a někdy, musíce vstoupit ve styk s československou delegací, raději vyhledávali Beneše, jenž se daleko povolněji držel toho, co je zájímalo. Svým přeládacím zájmem o ruskou otázku se Kramář do jisté míry sám vyřadil. Bral to ochotně na sebe v přesvědčení, že celý svět se mylí, a u něho že jest pravda. Ačkoliv východiskem jeho úvah byl prospěch jeho národa, dospěl k tomu, že se snažil dělat větší, světovější politiku než jen českou; chtěl patřit k oněm kovárům, kteří mocnými ranami ukují budoucí osud Evropy, a ničeho v životě nelitoval tolik, jako toho, že tato chance pomínila bez užítka.

(Ferd. Perouka: Budování státu.)

Sidney Hook, profesor Newyorské univerzity:

EPOS O REVOLUCI*

Ruská revoluce — třebaže stará teprve šestnáct let — byla již podnětem k velikému množství historických komentářů. Avšak „Dějiny ruské revoluce“ Lva Trockého jsou beze sporu nejpozoruhodnější z všech spisů, jež byly dosud vydány o této události, která je největší od francouzské revoluce. Jsou něčím více. Jsou uměleckým dílem. Historické vyobrazení měnicích se scén, masových akcí a ústředních osobností podržuje všechnu svěžest bezprostřední zkuš-

nosti, třebaže je vetkáno do spleťtého tkaniva analýzy příčin a následků. Pobízí to ke srovnání s Marxovým „18. Brumaire“, knihou, kterou se Trocký zřejmě zabýval, připravuje se ke svému dílu. Nikdo nemůže plně ocenit skvělý výkon Trockého, kdo nepřemýšlel o širším problému historické metody, jež je v něm aplikována. Pro obyčejného historika existuje samozřejmě dualismus mezi historií, která je prožívána, a onou, kterou chápeme. Lidé jednájí v přítomnosti, ale jejich činy mohou být pochopeny teprve, když minuly.

* Uveřejněno v Saturday Review.

Pro historika jsou následky, jež byly vyčítány či předvíhány vždy rozdílné od oněch, jež se uskutečnily. A teprve, když známe ono uskutečnění, víme, co se vpravdě odehrálo. Mluvíti o čemkoli jiném znamená přidávati literární omáčku pro zvýšení zájmu a nikoliv pochopení. Historik má tudíž dvě různé a oddělené role. Jako spisovatel a umělec má za úkol učinit nám srozumitelným, proč si lidé přeji jednati tak, jak vskutku jednají, má nám rekonstruovat zvláštní okolnosti, pohánějící je k činu a znázornit vzrušení, hrůzu i naději, jejichž stín spočívá na bezprostřední zkušenosti. Jako vědec musí vysvětlit rozpor mezi tím, co lidé zamýšlejí a co vskutku vykonají, musí odhalit základní podmínky masových hnutí a objasnit souhru náhody a zákonnosti v kritických událostech.

Avšak Trocký není obyčejný historik. V hutných stránkách jeho knihy mizí dualismus mezi dějinami jako pramenem zkušeností a dějinami jako předmětem úvah. Čtenář cítí, že prožívá dějiny v celém jejich rozsahu slávy i utrpení a že je také chápe. Mimo literární genialitu Trockého jsou ještě dvě příčiny, proč se mu tak podařilo zatavit vyprávění událostí do kauzálního rozboru. Především byl jedním z hlavních účastníků dramatických situací, které líčí (skutečnost, na kterou se ve stranických bojích poslední doby rychle zapomíná). Historické postavy v jeho pronikavě charakterisaci ožívají, protože je sám znal nebo znal při nejmenším společenském prostředí, jež dávalo obsah jejich pohnutkám a směr jejich ideálům. Za druhé je vyzkoušen v tradici marxistické analýsy, které pod vrchním proudem politických změn vidí zápas společenských tříd o státní moc.

Je příznačné, že právě jako marxistický historik dosahuje Trocký svého největšího úspěchu. Neboť si vzal za úkol rozluštit ve shodě

FEUILLETON

Lion Feuchtwanger:

VÝSLECH*

Odpoledne zjevil se u Martina balíč Hinkel, předseda hakenkreuzerské závodní buňky u Oppermannově domě s nábytkem. Požadoval rozčileně, aby Martin odvolal přijetí pana Wolfsohna, jakož i tří jiných židovských prodavačů, a přijal místo nich „arije“. „Myslím,“ řekl přívětivě Martin, „že se klamete o svých právech, Hinkle,“ a ukázal mu zprávu v novinách. V těch stálo, že do vedení podniků směřjí zasahovati jen úřední orgány, nikoliv vůdci jednotlivých hakenkreuzerských organizací. Balíč Hinkel se podíval zlobně z úzkých očí na svého šéfa. „Předně,“ odvětil, „máte mě, dokud jsem

* Výňatek z nového románu „Oppermannovi“.

v uniformě, oslovovat „pane Hinkle“. Za druhé je toto nařízení otištěno jen pro cizinu a nic mi po něm není. Za třetí podám na patřičném místě zprávu o vašem jednání.“ „Dobrá,“ řekl Martin. „Ale teď se, pane Hinkle, mějte k tomu, aby konečně byla připravena zásilka pro Seligmanna & Comp. Pan Brieger mi řekl, že je na vás, že zásilka nebyla odeslána již včera.“ „Práce pro národní vzestup je důležitější,“ odpověděl balíč Hinkel.

Téhož odpoledne ukázal Martinovi František Pinkus, jeho obchodní přítel, psaní s tímto obsahem: „Ježto jste přes četné upomínky až dosud nezaplátil, dávám vám tímto poslední možnost. Nebudu-li do tří dnů mítí dlužnou částku, povolám vás, ježto jsem národní socialista, k odpovědnosti na patřičném místě, aby byl váš závod zavřen a vy sám odevzdán do koncentračního tábora, ježto se snažíte, abyste uvalil nepříznivé následky bojkotového hnutí na své dodavatele. Nové Německo vám již uká-

že správnou cestu. V plné účtě Bratří Weberů nást.“ „Co uděláte?“ zeptal se Martin. Pan Pinkus se zamýšleně podíval na Martina. „Položka 734 M na fakturu je pochybná,“ řekl. „Řekl jsem tomu muži, že mu zaplatím, opatří-li mi visum na pas do ciziny.“

Noc nato přišli k ránu k Martinovi Oppermannovi do Corneliovy třídy. Odsunuje vyděšené děvče, stál jeden z nich s revolverem a gumovým obuškem v ložnici Martina a Liseloty, za ním čtyři nebo pět jiných, velmi mladých hochů. „Pan Oppermann?“ zeptal se vůdce zdvořile, „Ano,“ řekl Martin. Nebylo to leknutí nebo snaha, aby byl nepřívětivý, že mu hlas zněl trochu mručivě, bylo to jen proto, že byl ještě rozespálý. Liselotta se vyděsila, zírala z velikých, uděšených očí upřeně na chlapce. Bylo štěstí, říkalo se po celé říši, dostati se do rukou státní policie, ale běda tomu, koho se zmocní hakenkreuzleři; a tohle byli hakenkreuzleři. „Čeho po nás žádáte?“ zeptala se Liselotta úzkostně. „Po vás

nic, dámo,“ řekl mladý muž. „Vy se obléknete a půjdete s námi,“ řekl Martinovi. „Dobrá,“ řekl Martin. Uvažoval napjatě, jaké místo ten chlapec v lancknechtské armádě zaujímá; poznávalo se to na výlozce na límci, na tak zvaném zrcadle. Wels měl čtyři hvězdy. Tenhle měl dvě. Ale jak se takovému člověku říkalo, na to si Martin nemohl vzpomenout. Byl by se ho nejráději zeptal, ale mladý muž by to možná pokládal za vsměch. Jinak byl Martin velmi klidný. Věděl, že ve sklepích lancknechtských kasáren bylo mnoho lidí pobito, jejich jména byla známa a neporusených se z těchto sklepů vrátilo jen málo lidí; ale neměl, ko podivu, strachu. „Buď klidna, Liselotto,“ prosil. „Brzo bude zase zde.“ „To ovšem nezávisí jen na vás, pane,“ řekl muž s dvěma hvězdami.

Posadili ho do taxíku. Seděl v něm sklesle, s položenými očima. Nemůže se mu už mnoho stát. Vlastně jsou jeho věci v Berlíně vyřízeny. V boji s Welsem spojil Mühlheim

s marxistickou hypothesou problém, jež zarazil většinu superorthodoxních marxistů v západní Evropě, totiž jak bylo možno, že hospodářsky a kulturně tak zastalá země, jako bylo Rusko, byla „první, v níž se proletariát dostal k moci“. To nebyla pouhá akademická otázka. Hlavním argumentem menševiků a německých sociálních demokratů bylo, že, ježto se Rusku nedostává hospodářských předpokladů pro socialismus, byla namístě jen měšťansko-demokratická revoluce. I členové samotné Leninovy strany, hlavně Rykov, zastávali tento názor. A co bylo nejzábavnější: Sociální revolucionáři a kadetci, kteří byli vždy zavilými odpůrci marxistické filosofie, náhle obrátili a prudce vyčítali bolševikům, že jsou „špatnými marxisty“. Dokonce se dovolávali Marx, že Francie dá první signál k sociální revoluci a Německo ji dokon-

čí. Všechny tyto skupiny se staly obětí mechanistické teorie společenského vývoje, která v podstatě byla od fatalismu k nerozpoznání. Ve snaze ukázat, proč bylo Rusko první zemí, v níž převzal proletariát moc, vyvrací Trocký dvě vysvětlení, jež příliš zjednodušují otázku dvěma opačnými směry. První považuje kulturní tradici, sociální zápasy a politické dějiny ruské společnosti za tak jedinečné, že se vymykají všeobecným zákonům, platným pro západní Evropu. Nelze diskutovat o tom, zda Rusko přeskočilo jedno stadium vývoje. Neboť celá teorie universálního sociálního vývoje, jakožto první předpoklad se na ně nehodí. Druhá interpretace tvrdí, že všeobecný názor o zaostalosti a o pomalém vývoji Ruska byl mylný a že tudíž Rusko bylo v r. 1917 zralé pro revoluci dělnické třídy. Trocký připouští nápadné zvláš-

nosti ruské hmotné kultury, ale zdůrazňuje, jak hluboký vliv měla Evropa na její vývoj. Rusko zajisté vždy pokulhávalo za pokročilými zeměmi. Přesto však, podle známého principu kulturní difuze, mohlo převzít nejpokročilejší rysy západní průmyslové ekonomie. Kdykoliv je v základě společenské pyramidy zaostalost a na vrcholku přehnaná aktivita, stojíme tváří v tvář tomu, co Trocký nazývá „zákonem kombinovaného vývoje“. Rusko, jakožto země, kde předpotopnost sousedila s ultramoderností, země rozervaná odporujícími si tradicemi a národnostními různicemi, je klasickou ilustrací tohoto zákona. (Pokračování.)

Anglický tisk o novém románu
LIONA FEUCHTWANGERA
„OPPERMANNOVI“.

„John O'London's Weekly“:
Neobyčejně mohutná kniha. Feuchtwanger neobtěoval ze svého umění nic ve prospěch politiky.

„SHERE“:
Feuchtwanger neztratil nic ze svých známých sil.

K nákladu dnešního čísla jsou přiloženy prospekty firmy Miroslav Koumar, Praha II., Ve Smečkách č. 5 n.

Půjčovna knih »MÍR« Praha II., Vladislavova 2 Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

jeho židovskou chytrost s nordickou lstí obhájce, u hakenkruzlerů oblíbeného. Ať se stane, co se stane, Liselotta bude mít z čeho žít.

Jeho průvodčí se baví polohlasem: „Máme ho postavit hned ke zdi? Doufáme, že ho budeme vyslyšet my a ne osmatřicátníci.“ Martin kývá hlavou. Jak dětinské metody. Čtělí, aby propustil židovské zaměstnance. Snad to na něm budou chtít vynutit týráním. Zavlekli do hakenkruzlerských kasáren a do koncentračních táborů velkoobchodníky, ředitele podniků, aby na nich vynutili dobrovolnou demisi nebo zřeknutí se určitých právních nároků. Hakenkruzleri chtějí průmysl, který vubudovalo 500.000 židů, pro sebe. Čtělí jejich obchodní domy, jejich města, jejich peníze. K tomu je jim každý prostředek dobrý. Přesto se Martin cítí v nehlubším nitru bezpečně. Nevěří, že si ho tam dlouho ponechají. Liselotta bude telefonovat, Mühlheim bude telefonovat.

Dovedli ho do prázdné místnosti v hořením poschodí. Tam seděl muž se čtyřmi hvězdami na límci uniformy, druhý seděl u psacího stroje. Jiných s dvěma hvězdami hlásil: „Vůdce čtyř Kersing s jedním zajatcem.“ Správně, vůdci čtyř se jmenují ti, co mají dvě hvězdičky. Zapsali si Martinovu personálie. Pak se zjevil muž v bohatší hnědé uniformě, neměl na límci hvězd, nýbrž list. Muž se posadil za stůl. Byl to poměrně velký stůl, na němž stál svícen se svíčkami, láhev piva a několik knih právníckého vzhledu. Muž pomfchal knihy na stole. Martin si prohlížel svícen. „Jaká nezapná inscenace.“ myslil si, „k tomu ještě v době Reinhardtově. Ten tedy má na límci list. Ostatně není to list, nýbrž dubový list. V těchto věcech jsou velmi přesní.“

„Jmenujete se Martin Oppermann?“ ptal se muž s dubovým listem. „To by už konečně mohli vědět.“ myslí si Martin. Standarta se to jmenuje, napadá ho. Praporečnický se nazývají muži s takovým listem, to už jsou docela velcí pohlaváři, vůdci lupičů. „Ano.“ praví. „Vzpíral jste se nařízením vlády?“ ptá se ho muž za svícem. „O tom nevím nic.“ praví Martin. „V těchto dobách.“ praví teprve nyní muž s dubovým listem, „je odpor proti vůdcovským nařízením velezradou.“ Martin krčí rameny. „Vzpíral jsem se nařízením svého balíče Hinkla.“ praví, „o němž mně není známo, že mu byla přidělena nějaká úřední funkce.“ „Pište.“ praví muž s dubovým listem, „obžalovaný zapírá a odpovídá vyhýbavě. Odvedte toho muže.“ nařídil.

Muž s dvěma hvězdami a tři jini odvedli Martina zase po schodech dolů a pak ještě hlouběji, po špatně osvětlených schodech. Tohle tedy jest sklep, myslil si Martin. Pak se dostali do úplné temnoty, procházeli

dlouhou chodbou. Chopili Martina tvrdě za paže. „Jděte krokem, člověče.“ řekl hlas. Byla to dlouhá chodba, šli kolem jednoho rohu a pak ještě kolem druhého. Něldo mu zavřel elektrickou svítlnou do obličej. Teď šli zase několik schodů nahoru. „Drž krok, chlape.“ řekl mu kdosi a vrazil mu ruku do zad. „Jaké dětinské metody.“ myslil si Martin.

Tak ho vedli asi deset minut křížem krážem, načež se dostali do větší polotemné místnosti. Zde to vypadalo vážněji. Na hadrech a palandách leželi lidé, bylo jich dvacet až třicet, byli polonazí, zkrvavělí, vzdychali, byl na ně trapný pohled. „Řekni ‚Heil, Hitler‘, když vstupuješ do místnosti.“ rozkázal jeden z průvodčích a odstrčil ho stranou. „Heil, Hitler.“ řekl poslušně Martin. Protláčili se úzkými řadami úpicích lidí, hrozných na pohled. V místnosti byl pach potu, výkalů, krve. „V čekárně č. 4. už není místo.“ řekl muž s dvěma hvězdami.

Dovedli Martina do jiné místnosti, která byla menší a ostře osvětlena. Zde stálo několik lidí, obrácených obličejem ke zdi. „Sem se postav, svině židovská.“ řekl kdosi Martinovi a musil se postavit vedle ostatních. Gramofon hrál píseň Horsta Wessela. „Buď cesta volná hnědých Bataillonů.“ skřípalo to, „volnou měj dráhu hákovitý kříž. Rek hnědý jest naději milionů, den svobody a práce nastal již.“ „Zpívej taky.“ rozkázal kdosi. Nad hlavou se vznášely obušky, mužové s tvářemi ke zdi zpívali. Pak hráli desku s vůdcovou řečí, pak zase píseň Horsta Wessela. „Zdravít,“ rozkázal kdosi, a kdo neměl při starořímském pozdravu paži a prsty dosti napjatý, dostal ránu na paži nebo prsty. „Zpívat.“ zazněl opět rozkaz. Tak to šlo nějaký čas. Načež se gramofon zastavil a v místnosti nastalo úplné ticho.

To trvalo asi tak půl hodiny. Martin se velmi unavil, odtácel opatrně hlavu stranou. „Budeš klidně stát, člověče.“ řekl kdosi a udeřil ho do ramene. Bolelo to, ale ne vlastně příliš. Pak zase spustili gramofon. „Jehla je opotřebována.“ myslil si Martin, „a já jsem unaven jako pes. Snad jim už také bude zdouhavé, dívat se mi stále na záda.“ „Pomodlíme se teď Otčenáš.“ rozkázal hlas. Poslušně odříkávali Otčenáš. Martin jej už dlouho nesylyš, měl už o něm jen slabou představu. Dával dobře pozor na slova, vlastně to byla dobrá slova. Gramofon zvěstoval 25 bodů programu národně-sociální strany. „Teď mám v jistém smyslu už jakýsi training.“ myslil si Martin. „Liselotta je nyní jistě u aparátu a telefonuje. Mühlheim také. Liselotta, to je to nejhorší.“

Stál dvě hodiny, to se zdá, jako by to nic nebylo. Ale není to lehké

muži, který se už blíží padesátce a neuvkl tělesným námaham. Ostré světlo a odlesk na stěně bolely Martina v očích, skřípot gramofonu ho bolel v uších. A pak, jemu se to zdálo věčností, ale byly to jen dvě hodiny, bylo jim to opravdu také už nudné. Pustili ho ode zdi, vedli ho zase po schodech a temnými chodbami a konečně ho dovedli do malého, hodně tmavého pokoje. Tentokrát seděl u stolu se svícem muž, který měl tři hvězdy. „Máte ještě nějaké přání nebo chcete vyřídít ještě něco jiného?“ zeptal se Martina. Martin uvažoval. „Pozdravujte pana Welse.“ řekl konečně tajemně. Muž s třemi hvězdami na něho nejlstě pohledl.

Mladíci se ho zas chopili. Martin by se byl nejraději s nimi bavil, ale byl příliš unaven. Muž, který s ním potom nejdříve promluvil, byl balíč Hinkel. Nebyl v uniformě. „Přimluvil jsem se za vás, pane Oppermann.“ řekl, měře ho úzkýma očima. „Konec konců žili jsme několik let v jednom domě. Myslím, že bude lépe, povolíte-li. Podepište, že se podvolujete nařízením závodní rady a že propustíte ty čtyři lidi a budete na svobodě.“ „Myslíte to pravděpodobně dobře, pane Hinkle.“ řekl pokojně Martin. „Ale tady s vámi nejednám.“ O obchodních věcech vyjednával v Gertraudenstraße. „Balíč Hinkel pokrčil rameny.

Přikázali Martinovi palandu v malé komůrce. Bolela ho hlava; také místo na zádech, kam ho udeřili, ho teď bolelo. Snažil se vyvolat si do paměti Otčenáš. Ale vtrála se mu hebrejská slova úmrtní modlitby, která nedávno říkal. Bylo dobré, býti samotén. Byl velmi vyčerpan. Ale nenaslil světlo, a to mu bránilo, že nemohl usnout.

Ještě než nastala noc, dovedli ho zase do oné místnosti, kde ho původně přijali. Za stolem se svícem seděl teď kdosi bez listu, jen se dvěma hvězdami. „Můžete jít, pane Oppermann.“ řekl. „Vyplňte jen několik formalit. Račte to zde podepsat.“ Bylo to potvrzení, že se s ním dobře nakládalo. Martin četl, pokyvoval hlavou. „Kdybych na příklad jednal tak se svými zaměstnanci já.“ řekl, „nevím, zda by mi to potvrdili.“ „Snad nechcete, pane, říci.“ osopil se na něho muž, „že se tu s vámi špatně nakládalo?“ „Že bych chtěl?“ odpověděl Martin otázku. „Dobrá.“ řekl, „neřeknu to.“ Podepsal. „Pak by tu bylo ještě tohle.“ řekl muž. Byl to rozkaz na zaplacení dvou marek, marku za byt a marku za stravu a ošetření. „Hudba je volná.“ myslil si Martin. Zaplatil, dostal potvrzenku. „Dobré jitro.“ řekl. „Heil, Hitler.“ řekl muž s dvěma hvězdami.

Když vyšel na volný vzduch, Martin náhle pocítil velkou nevolnost.

Přšelo, ulice byla prázdná, bylo dlouho až do rána. Není to ještě ani čtyřicet hodin, co pro něho přišli. Jen aby se dostal domů. Nohy má tak slabé, klesají pod ním. Království za taxík. Tady jest strážník. Strážník na něho ostře pohlédl. Snad si myslí, že je opilý, snad na něm také vidí, že přichází z lancknechtských kasáren. Státní policie nenávidí hakenkruzlerských lancknechtů, říká jim „hnědý mor“, štítí se jich. Rozhodně se však strážník zastaví a přivítivě se ptá Martina: „Co je vám, pane? Není vám dobře?“ Snad byste mi mohl opatřit taxík, pane inspektore.“ praví Martin. „Je mi opravdu nanic.“ „Dobrá, pane.“ praví strážník.

Martin usedá před domem na výstupek s několika schody. Má oči zavřeny. Rameno, na něž dostal ránu, ho teď opravdu bolí. Je to zvláštní pohled na šéfa Oppermannova domu s nábytkem, jak sedí na ulici, hodně zchátralý a sešlý. Ale nestojí už, sedí, může mít oči zavřeny; vlastně mu je docela dobře, ačkoliv mu je špatně. A jak příjemný je mírný déšť. Taxík přijíždí, strážník mu do něho pomáhá, ještě může říci adresu. Pak sedí v taxíku, šikmo, skoro leže, jako mrtvý, spí, chrápe, ač to nemá ve zvyku, je to směs chrápání a chroptění.

Když dojedou k domu v Corneliově třídě, šofer zazvoní. Otvírá sama Liselotta, za ní je polooblečený vrátný, vyděšený a rozradostnělý, jak Martina spatřil. S jeho pomocí vede Liselotta Martina nahoru. Nemohou ho dostat ze zimní zahrady. Sedí v židli, oči má zavřeny, spí, chrápe.

Zatím se také vzbudila služka, přichází, vidí Martina, řekne něco vyděšeného a rozradostněného. Liselotta telefonovala opravdu celý den, jak Martin očekával. Je to statečná žena, ale v posledních týdnech toho zažila mnoho. Vyprávěly se hrůzné věci o tom, jak hakenkruzleri se svými zajatci nakládají. Advokát Joseph byl, když ho přinesli domů, utýrán k smrti, měl odražené ledviny; všichni lékaři vypravují o hakenkruzlerských zajatcích, kteří jsou k nim přinášeni ve zlém stavu. Liselotta měla divoké představy. Jak tu stojí nad Martinem, jak ho vidí spícího, chrápajícího v židli, v jedné z nepohodlných Oppermannových židlí v zimní zahradě, nemůže se už ovládnout. Křičí, ačkoliv je nablízku služka; její jasná tvář je červená a úplně zpustošena, velké slzy po ní stékají, vybuchuje výkřiky, vrhá se na svého spícího muže a ohmatává jej. Muž se probouzí, mžiká v ospalosti očima, má na tváři něco jako úsměv. „Liselotto.“ praví. „Nu, nu, Liselotto, jen ne tak divoce.“ Pak zase zavírá oči, chrápe a ona ho s děvčetem odnáší do postele.